Suomen ympäristö 657

Mika Ristimäki – Kari Oinonen – Harri Pitkäranta – Kaisu Harju

Kaupunkiseutujen väestömuutos ja alueellinen kasvu

HELSINKI 2003

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Julkaisu on saatavana myös Internetistä: http://www.ymparisto.fi/julkaisut

Suomen ympäristö 657
Ympäristöministeriö
Alueidenkäytön osasto

Taitto: Ainoliisa Miettinen

Kansikuva: Turun kaupunkiseutu,
Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä

ISSN 1238-7312
ISBN 952-11-1531-9 (nid.)
ISBN 952-11-1532-7 (PDF)

Edita Prima Oy

Helsinki 2003

Esipuhe

Yhdyskuntarakenteiden toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys ovat alueiden käytön suunnittelun keskeisiä tavoitteita. Yhdyskuntarakenteiden kehitykseen vaikuttavat monet eri tekijät ja niiden keskinäiset vaikutussuhteet.

Käsillä oleva julkaisu pyrkii valottamaan yhdyskuntarakenteen kehitystä kaupunkiseutujen asutuksen laajenemisen osalta. Tarkastelun kohteena on asukasmäärältään Suomen 33 suurimman kaupunkiseudun kehitys ajanjaksolla 1980-2000. Keskeisimpänä seurattavana kehityssuuntana on se, missä määrin kaupunkiseutujen väestökasvu on toteutunut olemassa olevan yhdyskuntarakenteen sisällä niin sanottuna sisäisenä kasvuna ja missä määrin kasvu on ollut ulkoista, yhdyskuntarakenteiden laajentumiseen perustuvaa kehitystä. Raportti antaa myös viitteitä siitä, missä määrin eri kaupunkiseuduilla on tapahtunut yhdyskuntarakenteiden hajautumista tai vastaavasti eheytymistä.

Julkaisussa esitettävät tiedot perustuvat ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä kehitettyyn yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmään (YKR). Sen pääsisältö koostuu Tilastokeskuksen toimittamista, väestön, työpaikkojen ja rakennusten sijaintia koskevista 250 x 250 metrin ruututiedoista.

Kyseessä on ensimmäinen YKR-seurantajulkaisu ja sellaisenaan esimerkki myös siitä, miten yhdyskuntarakennetta koskevaa seurantatietoa voidaan ja on tarpeen työstää ja julkaista eri tarkoituksia varten. Ympäristöministeriön ja Suomen ympäristökeskuksen tarkoituksena on jatkaa yhdyskuntarakenteen muutosten valtakunnallisen seurantaraporttien tuottamista mm. käsillä olevasta työstä saatujen kokemusten pohjalta. Tämän lisäksi YKR-aineisto on myös alueellisten ympäristökeskusten ja erillisellä sopimuksella maakuntien liittojen käytettävissä niiden omia seuranta-, tutkimus- ja suunnittelutarpeita varten.

Raportin valmistelusta on vastannut Suomen ympäristökeskuksessa vanhempi suunnittelija Mika Ristimäki. Raportin kirjoittamiseen ovat lisäksi osallistuneet Suomen ympäristökeskuksessa vanhempi suunnittelija Kari Oinonen ja ympäristöministeriössä ympäristöneuvos Harri Pitkäranta, joka myös on toiminut työn ohjaajana ja valvojana. Kaupunkiseutukuvausten kirjoittamiseen on osallistunut myös suunnittelija Kaisu Harju Suomen ympäristökeskuksesta.

Ympäristöministeriö toivoo, että nyt käsillä oleva raportti antaa aineksia yhdyskuntarakenteiden toteutuneen kehityksen ja sen syy-seuraussuhteiden monipuoliseen arvioimiseen ja myös tulevan, toivon mukaan tähän astista eheämmän kehityksen perustaksi.

Helsingissä 10.11.2003

Aluesuunnitteluneuvos
Ulla Koski

Sisältö

Esipuhe *3*

1 Johdanto *7*

2 Kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen alueluokitus *8*

2.1 Kuntarajauksesta yhdyskuntarajaukseen **8**
2.2 Yhdyskuntarakenteen seurannan alueluokitus **8**
2.2.1 Työssäkäyntialue, YKR-taajamat ja kaupunkiseutu 8
2.2.2 Kaupunkiseudun ajallista muutosta kuvaava alueluokitus 10
2.2.3 Yhdyskuntarakenteen muutoksen seuranta 11

3 Taajamoituminen Suomessa vuosina 1980-2000 ..... *12*

4 Yhdyskuntarakenteen muutokset kaupunkiseuduittain *14*

4.1 Kaupunkiseutukohtaisen kuvauksen sisältö **14**
4.2 Kaupunkiseutukohtaiset kuvaukset **16**
4.2.1 Helsinki 16
4.2.2. Tampere 22
4.2.3. Turku 28
4.2.4 Oulu 34
4.2.5 Lahti 40
4.2.6 Jyväskylä 44
4.2.7 Pori 48
4.2.8 Kuopio 52
4.2.9 Vaasa 56
4.2.10 Joensuu 60
4.2.11 Kouvola 64
4.2.12 Hämeenlinna 68
4.2.13 Kotka 72
4.2.14 Lappeenranta 76
4.2.15 Rovaniemi 80
4.2.16 Hyvinkää ja 84
4.2.17 Riihimäki 84
4.2.18 Seinäjoki 90
4.2.19 Mikkeli 94
4.2.20 Porvoo 98
4.2.21 Rauma 102
4.2.22 Lohja 106
4.2.23 Imatra 110
4.2.24 Kokkola 114
4.2.25 Kajaani 118
4.2.26 Salo 122
4.2.27 Kemi 126
4.2.28 Forssa 130

4.2.29 Savonlinna 134
4.2.30 Varkaus 138
4.2.31 Pietarsaari 142
4.2.32 Raahe 146
4.2.33 Iisalmi 150

5 Kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen vertailu 154

5.1 Kaupunkiseutujen maa-ala ja sen muutos 154
5.2. Kaupunkiseutujen väestömäärä ja sen muutos 161
5.3 Kaupunkiseutujen asukastiheyden muutokset 172
5.4 Kaupunkiseutujen väestön keskietäisyys 176
5.5 Kaupunkiseutujen väestön alueellinen keskittyneisyys 179
5.6 Kaupunkiseutujen lievealueet ja niiden väestömuutokset 181

6 Yhteenveto 187

Lähdeluettelo 189

Viiteluettelo 190

Liitteet

Liite 1. Kaupunkiseutujen kuvauksissa käytettyjen diagrammien asteikot 192
Liite 2. Kaupunkiseutujen väestömuutos viisivuotisjaksoittain 1980-2000 193

Kuvailulehdet 194

1 Johdanto

Yhdyskuntarakenne koostuu keskeisiltä osiltaan asuntojen, työpaikkojen ja palvelujen muodostamasta fyysisestä ja toiminnallisesta kokonaisuudesta. Yhdyskuntarakenteessa tapahtuneiden muutosten keskeisimpiin piirteisiin on kuulunut asutuksen suuntautuminen maaseudun haja-asutusalueilta kaupunkeihin ja maaseutukuntien kirkonkyliin ja muihin keskustaajamiin. Tämän kehityksen myötä taajamayhdyskunnat ovat myös laajentuneet alueellisesti, mihin on usein liittynyt myös yhdyskuntarakenteen hajautumisilmiöitä. Näiden seurauksena on tapahtunut mm. asiointi- ja työmatkojen pidentymistä, kunnallistekniikan kustannusten kohoamista sekä maa- ja metsätalousalueiden ja luonnonympäristön tarpeetonta pirstoutumista.

Vaikka yhdyskuntarakenteessa tapahtuvat muutokset ovat yleensä varsin hitaita, voidaan Suomen taajamoitumiskehitystä pitää eurooppalaisittain varsin nopeana. Niinpä Suomen nykyisestä taajama-alasta lähes kolmasosa on rakennettu viimeisen 20 vuoden aikana. Samana aikana maamme taajamissa asuvan väestön osuus on noussut jo yli 80 prosentin.

Taajamien alueellisesta muutoksesta ei juurikaan ole koottu ajallisesti ja alueellisesti vertailukelpoista valtakunnallista tietoa. Tämän raportin tarkoituksena on osaltaan korvata tätä puutetta tarjoamalla tietoa taajamien väestökehityksestä ja niiden alueellisesta laajenemisesta viimeisen 20 vuoden aikana. Raportissa tarkastellaan yhdyskuntarakenteen muutoksia maamme 33 suurimmalla kaupunkiseudulla. Kaupunkiseudun määrittelyn perustana on toiminnallisesti yhtenäinen taaja-asutus, joka koostuu keskus- ja lähitaajamista. Lisäksi kaupunkiseutuun luetaan kuuluvaksi näitä taajamia välittömästi ympäröivä haja-asutusalue, ns. lievealue.

Raportin tiedot on saatu valtion ympäristöhallinnon yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmästä (YKR), joka perustuu pääosin Tilastokeskuksen tuottamiin valtakunnallisiin koordinaattipohjaisiin paikkatietoihin. Seurantajärjestelmän tarkoituksena on kuvata yhdyskuntarakenteen keskeisiä muutossuuntia niin, että ne ovat sekä ajallisesti ja alueellisesti vertailukelpoisia. Tämä edellyttää ruutupohjaista perustietopohjaa ja sen avulla yhtenäisin kriteerein muodostettua kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen alueluokitusta.

2 Kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen alueluokitus

2.1 Kuntarajauksesta yhdyskuntarajaukseen

Perinteisesti yhteiskunnassa tapahtuvia alueellisia muutoksia on kuvattu eri tyyppisten hallinnollisten aluejakojen avulla esimerkiksi kuntajakoon perustuen. Yhdyskuntarakenteessa tapahtuvien muutosten seurannan kannalta tämä ei kuitenkaan ole riittävää. Tämä johtuu ensisijassa kahdesta syystä:

Ensinnäkin monet yhdyskuntarakenteelliset ominaisuudet ja muutosilmiöt ovat hallinnollisista rajoista riippumattomia. Esimerkiksi monen suurehkon kaupunkiseudun taaja-asutus on levittäytynyt varsinaisen keskuskunnan rajojen yli naapurikuntien alueille. Samalla näihin kuntiin saattaa kuitenkin sisältyä laajoja maaseutumaisia haja-asutusalueita, joiden käsittely osana varsinaista kaupunkialuetta olisi harhaanjohtavaa.

Toinen syy liittyy yhdyskuntarakenteessa tapahtuviin muutoksiin. Taajamien alueellisen laajenemisen seuraaminen edellyttää aluerajauksia, jotka muuttuvat kulloisenkin tilanteen mukaisesti. Tähän tarkoitukseen pääsääntöisesti kiinteät hallinnolliset aluerajaukset eivät sovellu.

Kuntarajoihin[1] ja kuntarajoista riippumattomaan YKR-taajamarajaukseen perustuvan tilastoinnin eroja havainnollistaa oheinen esimerkkitaulukko. Taulukossa 1 verrataan kuntarajan ja raportissa käytetyn yhdyskuntarajauksen mukaista asukaslukua ja asukastiheyttä kahden, monessa suhteessa keskenään verrannollisen kaupungin osalta. Kuntarajauksella laskettu asukasluku ja asukastiheys antavat täysin päinvastaisen kuvan kaupunkien kokoerosta ja asukastiheydestä verrattuna yhdyskuntarajaukseen perustuvaan laskentaan.

2.2 Yhdyskuntarakenteen seurannan alueluokitus

2.2.1 Työssäkäyntialue, YKR-taajamat ja kaupunkiseutu

Alueluokituksen perustana on Tilastokeskuksen laatima kuntapohjainen **työssäkäyntialuejako**[3], joka on rajattu vuoden 1993 tilanteen mukaan. Vuonna 1993 Suomessa oli näillä kriteereillä määriteltynä yhteensä 186 työssäkäyntialuetta. Tässä raportissa tarkastelun kohteena ovat 29 väestöltään suurinta työssäkäyntialuetta, joiden osuus koko maan väestöstä on 78 % (kuva 1).

Työssäkäyntialue jaetaan taaja- ja haja-asutukseen. Taaja-asutuksen rajauksena käytetään YKR-taajamarajausta.

Taulukko 1: Jyväskylän ja Kuopion asukasluku, maa-ala ja asukastiheys kuntarajauksella sekä yhdyskuntarajauksella[2] vuonna 2000.

	Kuntarajaus			Yhdyskuntarajaus		
	asukkaita as.	maa-ala maa-km²	asukastiheys as./maa-km²	asukkaita as.	maa-ala maa-km²	asukastiheys as./maa-km²
Jyväskylä	78 996	105,9	746	109 640	101,9	1 076
Kuopio	86 651	779,3	111	83 022	49,6	1 674

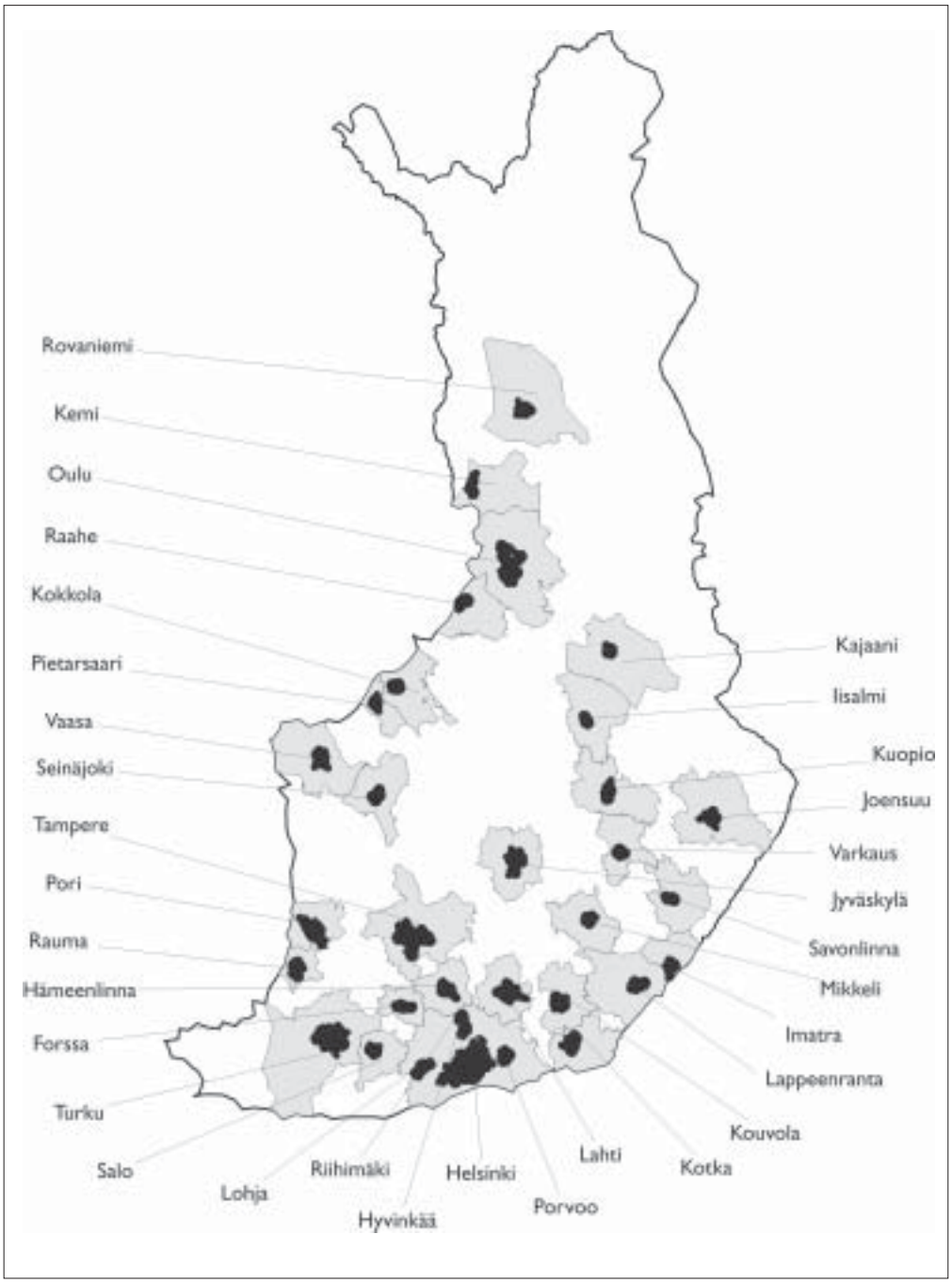

Kuva 1. Suomen 29 suurinta työssäkäyntialuetta vuonna 1993 (harmaat alueet) ja niillä sijaitsevat 33 suurinta kaupunkiseutua (mustat nimetyt alueet). Kaupunkiseutu kattaa keskustaajaman, lähitaajamat sekä näitä ympäröivän lievealueen.

***YKR-taajama** on vähintään 200 asukkaan alue, jossa rakennusten lukumäärä ja kerrosala muodostavat ympäröivää haja-asutusta selkeästi tiheämmän ryhmittymän.*

Yksityiskohtaiset YKR-taajaman rajauskriteerit on esitetty Suomen ympäristö -sarjan julkaisussa umero 344/1999 "Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä – ehdotus yhdyskuntarakenteen seurannan järjestämiseksi ja kehittämiseksi".

YKR-taajamat rajaavat taajaman ulkoreunan hieman yleistä pohjoismaista taajamastandardia ja Tilastokeskuksen taajamarajausta tiukemmin. Toisaalta YKR-taajama huomioi taajaman reunalla sijaitsevat kerrosalaltaan suuret rakennukset yleistä taajamastandardia selkeämmin osaksi taajamaa.

Ensisijaisena seurantakohteena oleva **kaupunkiseutu** muodostuu väestömäärältään työssäkäyntialueen suurimmasta YKR-taajamasta eli **keskustaajamasta,** sen lähettyvillä olevista muista YKR-taajamista eli **lähitaajamista** sekä

näitä välittömästi ympäröivästä haja-asutusalueesta eli **lievealueesta.** Lähitaajama on osa kaupunkiseutua mikäli se liittyy sekä fyysisesti että toiminnallisesti kiinteästi kaupunkiseudun keskustaajamaan[4]. Lievealue on alueellisesti yhtenäinen etäisyysvyöhyke taajaman ulkoreunasta, joka suuntautuu ympäröivälle haja-asutusalueelle linnuntietä mitattuna 5 km:n etäisyydelle keskustaajaman ja 3 km:n etäisyydelle lähitaajaman ulkoreunasta. Kaupunkiseudun aluerajausten määrittely on esitetty tarkemmin Suomen ympäristö- sarjan julkaisussa no. 344 / 1999.

Poikkeuksena edellisestä on Helsingin työssäkäyntialue, joka tarkoituksenmukaisuussyistä on jaettu neljään seurannan piiriin kuuluvaan erilliseen kaupunkiseutuun. Nämä ovat Helsingin, Hyvinkään, Lohjan ja Porvoon kaupunkiseudut. Tarkastelun kohteena tässä raportissa on siten kaikkiaan 33 kaupunkiseutua.

2.2.2 Kaupunkiseudun ajallista muutosta kuvaava alueluokitus

Kaupunkiseudun määritelmän pohjalta on tuotettu 33 kaupunkiseudusta edellä esitetyn mukainen alueluokitus vuosilta 1980, 1985, 1990, 1995 ja 2000. Aineisto perustuu kyseisen vuoden viimeisen päivän tilanteeseen.

Verrattaessa eri poikkileikkausvuosien tilanteen mukaan rajattuja alueita keskenään saadaan esille niiden alueelliset muutokset. Useimmiten nämä muutokset ovat taajamien alueellista laajenemista, mutta joissakin tapauksissa myös niiden supistumista. Suurin osa alueellisista muutoksista aiheutuu rakentamisesta, mutta merkittävä osa myös toiminnallisista tekijöistä kuten lisääntyneestä työssäkäynnistä keskustaajamaan. (Lintunen, Ristimäki, Oinonen 2000).

Aluerajauksissa tapahtuneiden muutosten pohjalta on luotu ajallista muutosta kuvaava alueluokitus. Tällöin taajamien laajenemisalueet muodostavat oman aluetyyppinsä. Yhdistettynä edellä kuvattuun kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteelliseen alueluokitukseen saadaan periaatteessa kahdeksan alueluokkaa, jotka yhteenlaskettuna vastaavat koko kaupunkiseudun muutosta. Havainnollisuuden tarpeista johtuen alueluokitusta on kuitenkin yksinkertaistettu niin, että päästään viiteen alueluokkaan (kuva 2).

Nämä viisi alueluokkaa ovat:

A) *Keskustaajama*, jolla tarkoitetaan seurantajakson alkutilanteen mukaista keskustaajamaa (A1). Luokkaan kuuluvat myös seurantajakson aikana keskustaajamaan kiinni kasvaneet kaupunkiseudun lähitaajamat seurantajakson alkutilanteen mukaisesti rajattuna (A2).

B) *Keskustaajaman laajenemisalueet*, joilla tarkoitetaan seurantajakson aikana syntyneitä, keskustaajamaan suoraan liittyneitä uusia taajama-alueita. Ne sisältävät myös seurantajakson aikana keskustaajamaan kiinni kasvaneiden lähitaajamien laajenemisalueet. Tähän alueluokkaan kuuluvat myös keskustaajaman supistumisalueet, mutta niiden tilastollinen merkitys on vähäinen.

C) *Lähitaajamat*, joiden rajaus perustuu luokan A tavoin seurantajakson alkuvaiheen tilanteeseen. Tähän luokkaan on yhdistetty myös ne seurantajakson alkuvaiheen tilanteessa itsenäisiksi luokitellut taajamat, jotka seurantajakson aikana ovat liittyneet kaupunkiseutuun ympäröivältä työssäkäyntialueelta. Nämä ovat taajamia, joiden fyysis-toiminnallinen suuntautuminen kaupunkiseutuun on seurantajakson aikana kasvanut siinä määrin, että kriteerit taajamien liittymiselle osaksi kaupunkiseutua ovat täyttyneet [5].

D) *Lähitaajamien laajenemisalueet*, jotka sisältävät seurantajakson aikana syntyneet, lähitaajamiin suoraan liittyneet uudet taajama-alueet (D1) sekä seurantajakson aikana syntyneet, aiemmin haja-asutukseksi luokitellut uudet lähitaajamat (D2). Nämä ovat tyypillisesti lievealueen kyläalueita, jotka seurantajakson aikana ovat kasvaneet YKR-taajamakriteerit täyttäviksi, vähintään 200 asukkaan taajamiksi. Vastaavasti taajama voi myös muuttua kyläalueeksi asukasmäärän laskiessa.

E) *Lievealue*, jonka osalta tilastointi perustuu havainnollisuuden tarpeista johtuen pelkästään seurantajakson

loppuvaiheen tilanteeseen. Lievealueiden rajaus perustuu siten seurantajakson loppuvaiheen tilanteen mukaisesti rajattuihin keskus- ja lähitaajamiin. Näin ollen seurantajakson aikana tapahtuvaa taajaman laajenemista lievealueelle tai uusien taajamien syntymistä ei tilastoida lievealueen supistumiseksi. Seurantajakson lopputilanteen mukaisella aluerajauksella määritellyn lievealueen väestömuutokset saadaan näin selkeämmin kuvaamaan taajamia ympäröivän haja-asutusalueen väestömuutoksia.

Muutosta kuvaava alueluokitus on tuotettu sekä 20 vuoden ajanjaksolle (vuosina 1980-2000) että erikseen jokaiselle viisivuotisjaksolle 1980-85, 1985-90, 1990-95, 1995-2000.

Kuva 2. Kaupunkiseudun alueluokitus. Esimerkkinä seurantajakso 1980-2000: A) keskustaajama vuonna 1980, B) keskustaajaman laajenemisalueet vuosina 1980-2000, C) lähitaajamat vuonna 1980, D) lähitaajamien laajenemisalueet vuosina1980-2000, E) kaupunkiseudun lievealue vuonna 2000.

2.2.3 Yhdyskuntarakenteen muutoksen seuranta

Yhdyskuntarakenteen muutosta kuvataan sekä pitkällä, 20 vuoden aikavälillä että viisivuotisjaksoittain. Lyhyessä viisivuotistarkastelussa alueluokitus noudattaa vastaavaa periaatetta kuin edellä kuvattu 20 vuoden tarkastelu.

Pitkän ja lyhyen aikasarjan keskinäisessä vertailussa tulee huomioida alueluokituksissa ja -rajauksissa tapahtuneiden muutosten vaikutus tilastointiin. Esimerkiksi vuosina 1980-85 lievealueelle syntynyt uusi lähitaajama voi olla vuoden 1985-90 luokituksessa kaupunkiseudun lähitaajama. Tämä lähitaajama on saattanut laajentua ja yhdistyä vuosina 1990-1995 osaksi keskustaajamaa. Sama taajama luokitellaan vuoden 1995-2000 seurannassa vanhaksi vuoden 1995 keskustaajama-alueeksi. Tämän alueellisen muutoksen vuoksi on tärkeää tarkastella samanaikaisesti sekä lyhyen että pitkän aikavälin seurantatietoja.

Taajamien ajallista muutosta kuvaavan alueluokituksen avulla voidaan kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen muutokset jakaa kahteen osaan: **sisäisiin ja ulkoisiin muutoksiin**. Tällöin esim. keskustaajaman sisäisellä väestökasvulla tarkoitetaan sitä väestökasvua, joka tapahtuu olemassa olevan, seurantajakson alkutilanteen rajauksen mukaisen keskustaajaman sisällä. Ulkoisella kasvulla puolestaan tarkoitetaan sitä väestökasvua, joka aiheutuu taajaman alueellisesta laajenemisesta ja lievealueen haja-asutusalueen väestökasvusta.

Kun kaupunkiseudun taajama-alueiden sisäisiä ja ulkoisia muutoksia tarkastellaan erikseen keskustaajaman ja lähitaajamien osalta, saadaan kuva yhdyskuntarakenteen keskittymis- ja hajautumiskehityksestä. Tällöin keskustaajamaan sisäisen väestökasvun voidaan yleistäen katsoa kuvastavan keskittyvää kehitystä ja lähitaajamien sisäisen kasvun hajakeskittyvää kehitystä. Vastaavasti taajamien ulkoisen väestökasvun voidaan yleistäen katsoa edustavan hajautuvaa kehitystä.

Kun yhdyskuntarakenteen kehityssuuntia koskevia johtopäätöksiä tehdään edellä kuvatulla tavalla, on otettava huomioon tilastollisen seurannan rajoitukset ja tulkintojen riippuvuus käytettävistä aluerajausmenetelmistä. Yhdyskuntarakenne ja siihen vaikuttavat muutostekijät muodostavat varsin monimuotoisen ilmiöalueen, jonka kuvaamiseksi tarvittaisiin lukuisia, yhdyskuntarakenteen ominaisuuksia ja kehityssuuntia eri näkökulmista tarkastelevia tunnuslukuja. Tulkinnoissa tulee niin ikään ottaa huomioon paikkakuntakohtaiset erityispiirteet [6].

3 Taajamoituminen Suomessa vuosina 1980-2000

Suomessa oli vuonna 2000 yhteensä 748 yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän määrittelyperusteiden mukaista taajamaa (kuva 3, taulukko 2). Näissä asui 80,6 prosenttia koko maan väestöstä (taajamoitumisaste) ja ne käsittivät alle 2 % koko maan pinta-alasta. Taajamien keskimääräinen asukastiheys oli noin 750 asukasta maa-neliökilometrillä.

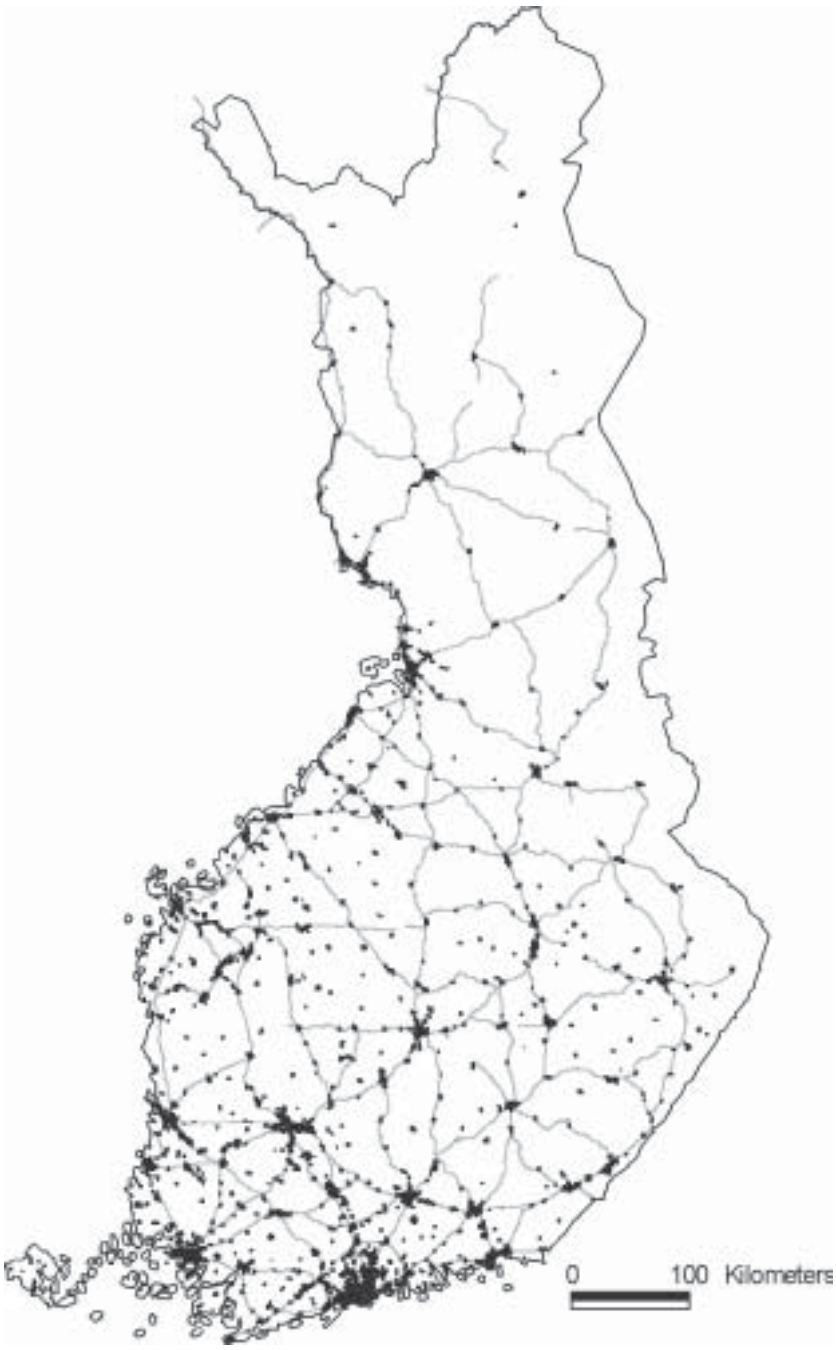

Lähde: ©SYKE/YKR, ©MML lupanro 7/MYY/03

Kuva 3. Suomen taajamat ja päätiestö vuonna 2000.

Taulukko 2. YKR-taajamien väestömäärä, maa-ala, asukastiheys ja lukumäärä Suomessa viisivuotisjaksoittain vuosina 1980-2000 [7].

Vuosi	YKR-taajamat				Koko maa	
	Väestö	Maa-ala	Asukas-tiheys	Luku-määrä	Väestö	Taajamoi-tumisaste
	as.	Maa-km²	as./ maa-km²	lkm.	as.	%
1980	3 397 889	3721	913	695	4 787 778	71,0
1985	3 680 376	4285	859	712	4 910 664	74,9
1990	3 878 906	4912	790	731	4 998 478	77,6
1995	4 050 505	5307	763	751	5 116 826	79,2
2000	4 176 028	5574	749	748	5 181 115	80,6

Taulukko 3. YKR-taajamien väestömäärän, maa-alan, asukastiheyden ja lukumäärän muutos viisivuotisjaksoittain vuosina 1980-2000.

	YKR-taajamat						Koko maa		
	Väestö		Maa-ala		Asu-kas-tiheys	Luku-määrä	Väestö		Taaja-moitu-misaste
	as.	%	km²	%	as./maa-km²	lkm.	as.	%	%-yks.
1980-85	282 487	8,3	564	15,2	-54	17	122 886	2,6	4,0
1985-90	198 530	5,4	627	14,6	-69	19	87 814	1,8	2,7
1990-95	171 599	4,4	395	8	-26	20	118 348	2,4	1,6
1995-2000	125 523	3,1	267	5	-14	-3	64 289	1,3	1,4
1980-2000	778 139	22,9	1 853	49,8	-164	53	393 337	8,2	9,6

Kolmasosa (33,2 %) Suomen nykyisestä taajama-alasta on syntynyt viimeisten 20 vuoden aikana. Samaan aikaan taajamaväestön määrä kasvoi 23 %:lla (taulukko 3) ja sen osuus koko väestöstä (taajamoitumisaste) on noussut 71,0 %:sta 80,6 %:iin. Ruotsissa vastaava taajamoitumisaste on ollut yli 80 % jo ainakin viimeiset 20 vuotta.

Seurantajaksolla väestön taajamoituminen on ollut voimakkainta 1980-luvulla (kuva 4). Siihen liittyi myös voimakas taajamien alueellinen laajeneminen ja pientaloasumisen osuuden kasvu. Seurauksena oli taajamien asukastiheyden nopea lasku, joka 1990-luvun alussa on kuitenkin hidastunut. Varsinkin 1990-luvun loppupuolella taajamien alueellinen laajeneminen ja asukastiheyden lasku ovat entisestään hidastuneet.

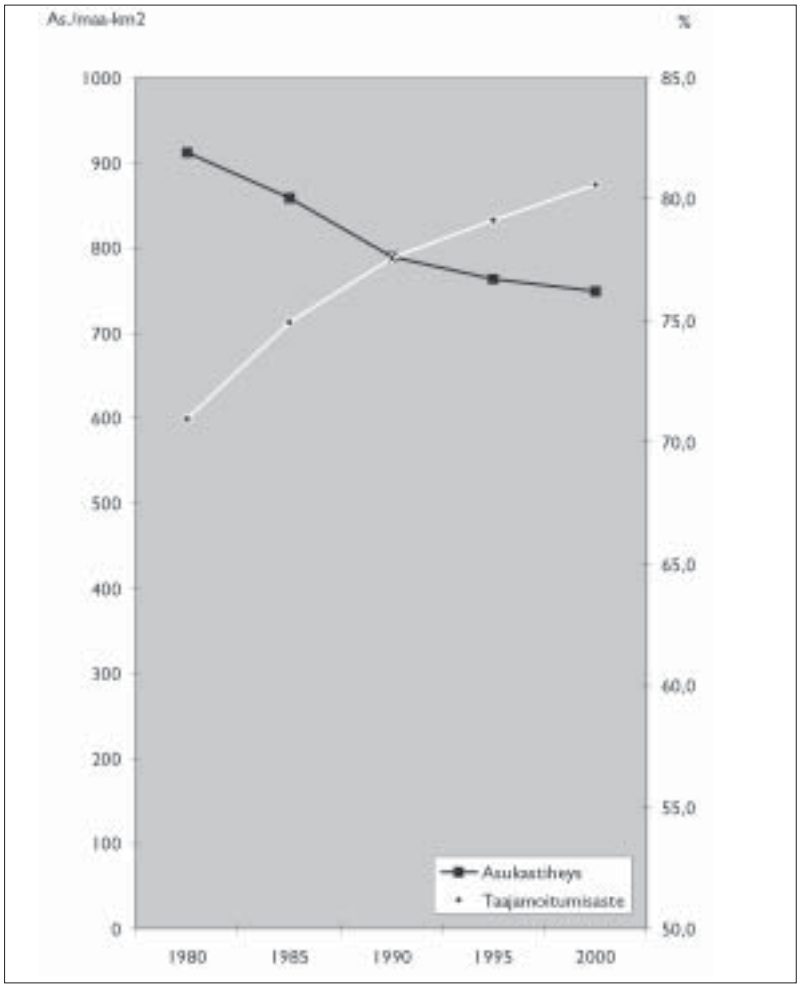

Kuva 4. YKR-taajamien asukastiheys ja taajamoitumisaste (%) Suomessa viisivuotisjaksoittain vuosina 1980-2000.

4 Yhdyskuntarakenteen muutokset kaupunkiseuduittain

4.1 Kaupunkiseutukohtaisen kuvauksen sisältö

Kaupunkiseutukohtainen yhdyskuntarakenteen ja väestömuutoksen kuvaus perustuu pääosiltaan luvussa 2 esitettyyn alueluokitukseen[8]. Koska kaupunkiseutujen määrittely ja aluerajaukset on tehty yhdenmukaisella tavalla, ovat kaupunkiseutuja kuvaavat kartat ja tilastotiedot sinänsä vertailukelpoisia eri kaupunkiseutujen kesken. Tulkintojen ja johtopäätösten osalta on kuitenkin otettava huomioon edellä luvussa 2.2.3 esitetyt näkökohdat.

Jokaisesta kaupunkiseudusta esitetään kolme karttaa, taulukoita ja diagrammeja sekä tekstimuotoinen tulkinta aiheesta. Kaupunkiseudut esitetään vuoden 2000 väestömäärän mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Kaupunkiseudut on vertailun helpottamiseksi jaettu väestömäärän mukaisesti viiteen alla esitettyyn luokkaan. Kussakin luokassa kartat esitetään samassa mittakaavassa ja diagrammien asteikot samoilla luokkaväleillä. Teemakarttojen luokkavälit ovat kuitenkin kaikilla kaupunkiseuduilla samat.

Luokka 1:	**Luokka 2:**	**Luokka 3:**	**Luokka 4:**	**Luokka 5:**
(yli 300 000 as.)	(150 - 300 000 as.)	(80 - 150 000 as.)	(45 - 80 000 as.)	(20 - 45 000 as.)
Helsinki	Tampere	Lahti	Vaasa	Hyvinkää
	Turku	Jyväskylä	Joensuu	Seinäjoki
	Oulu	Pori	Kouvola	Mikkeli
		Kuopio	Hämeenlinna	Porvoo
			Kotka	Rauma
			Lappeenranta	Lohja
			Rovaniemi	Imatra
				Kokkola
				Kajaani
				Salo
				Kemi
				Riihimäki
				Forssa
				Savonlinna
				Varkaus
				Pietarsaari
				Raahe
				Iisalmi

Seuraavassa on listattuna täsmennyksiä kaupunkiseutujen kuvauksessa käytetyistä kartoista, taulukoista ja diagrammeista. Kuvauksissa käytetty paikallinen nimistö perustuu pääosin karttatulkintaan ja saattaa joissakin tapauksissa poiketa yleisesti käytössä olevasta nimistöstä. Seurantajakson lopputilanteen jälkeen tapahtuneita kuntarajojen muutoksia ei myöskään ole huomioitu.

- *Kuva A*: Kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen ajallista muutosta 1980-2000 kuvaava alueluokitus. Kartan alueluokkien väritys vastaa kuvan D diagrammien pylväiden väritystä. Kartassa esitetään myös kaupunkiseutuun kuulumaton taaja-asutus vuodelta 2000.
- *Kuva B*: Kaupunkiseudun asukastiheys vuonna 2000[9]. Asukastiheys esi-

tetään asukkaita hehtaarilla 250 x 250 metrin ruututietona. Yhden ruudun pinta-ala on 6,25 ha. Alhaisin arvo (0,16 as. / ha) tarkoittaa sitä, että ko. 250 x 250 metrin ruudussa asuu yksi asukas. Tekstiosuudessa yksikkö on lavennettu as. / km^2:lle. Kartan luokassa "asumaton taajama" sijaitsee rakennus, mutta siinä ei asu ketään.

- *Kuva C*: Kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos vuosina 1980-2000 ja ajanjaksolla asutetut uudet ruudut sekä väestön keskietäisyyttä vuonna 2000 kuvaava kehä. Väestömuutokset esitetään 250 x 250 metrin ruututietona. Väestön keskietäisyydellä tarkoitetaan väestön keskietäisyyttä kaupunkiseudun toiminnalliseen keskipisteeseen. Se on laskettu kaupunkiseudun taajamien ja lievealueen yhdessä muodostamalta alueelta kaupunkiseudun toiminnalliseen keskipisteeseen. Keskietäisyys on saatu laskemalla linnuntieetäisyys jokaiselle asukkaalle asuinruudun (250 x 250 metriä) keskipisteestä kaupunkiseudun toiminnalliseen keskipisteeseen (ruutu) ja laskemalla keskiarvo näistä etäisyyksistä. Keskietäisyyden laskemisesta tarkemmin kappaleessa 5.4.
- *Taulukko A*: Kaupunkiseudun asukasluku, maa-ala ja asukastiheys alueluokittain vuonna 2000. Lievealueen maa-aluetta ei ole laskettu mukaan kaupunkiseudun kokonaismaa-alaan. Samoin kaupunkiseudun keskimääräiseen asukastiheyteen ei ole huomioitu lievealueen lukuja.
- *Kuva D*: Kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos alueluokittain koko seuranta-aikana 1980-2000 (ylempi kuva) ja viisivuotisjaksoittain (alempi kuva). Viisivuotisjaksoittaisessa tarkastelussa keskustaajaman ja lähitaajaman aluerajaukset ovat aina jokaisen viisivuotisjakson alkuvaiheen tilanteen mukaiset, lievealueen taasen jaksojen loppuvaiheen tilanteen mukaisesti rajattuja. Eripituisiin aikaväleihin liittyviä tarkastelunäkökohtia käsitellään tarkemmin kappaleissa 2.2.2 ja 2.2.3. Diagrammien alueluokkien väritys vastaa kuvan A alueluokituksen väritystä.
- *Taulukko B*: Kaupunkiseudun asukasluvun muutos alueluokittain ja viisivuotisjaksoittain sekä muutoksen jakautuminen (%) kasvu- ja supistumisalueille. Taulukon luvut vastaavat kuvan D diagrammien arvoja.
- *Kuva E*: Kaupunkiseudun uuden taajama-alan (maa-km^2 vuosina 1980-2000) jakautuminen keskustaajamaan ja lähitaajamiin. Lähitaajaman laajenemisalueisiin lasketaan kuuluvaksi myös ajanjaksolla syntyneet uudet taajamat.
- Tekstimuotoinen tulkinta esittää johtopäätökset eri teemoista:
  - Kaupunkiseudun taajamarakenteen yleisluonnehdinta vuodelta 2000 ja alueelliset muutokset vuosina 1980-2000,
  - Kaupunkiseudun väestömuutoksen kuvaus pitkällä aikajaksolla (vuosina 1980-2000) ja lyhyillä aikajaksoilla (vuosina 1980-1985-1990-1995-2000),
  - Kaupunkiseudun maa-alan muutoksen kuvaus pitkällä aikajaksolla (vuosina 1980-2000) ja lyhyillä aikajaksoilla (vuosina 1980-1985-1990-1995-2000),
  - Kaupunkiseudun asukastiheys, väestön keskietäisyys keskusta ja väestön alueellinen keskittyneisyys sekä näiden muutokset vuosina 1980-2000.

4.2 Kaupunkiseutukohtaiset kuvaukset

4.2.1 Helsinki

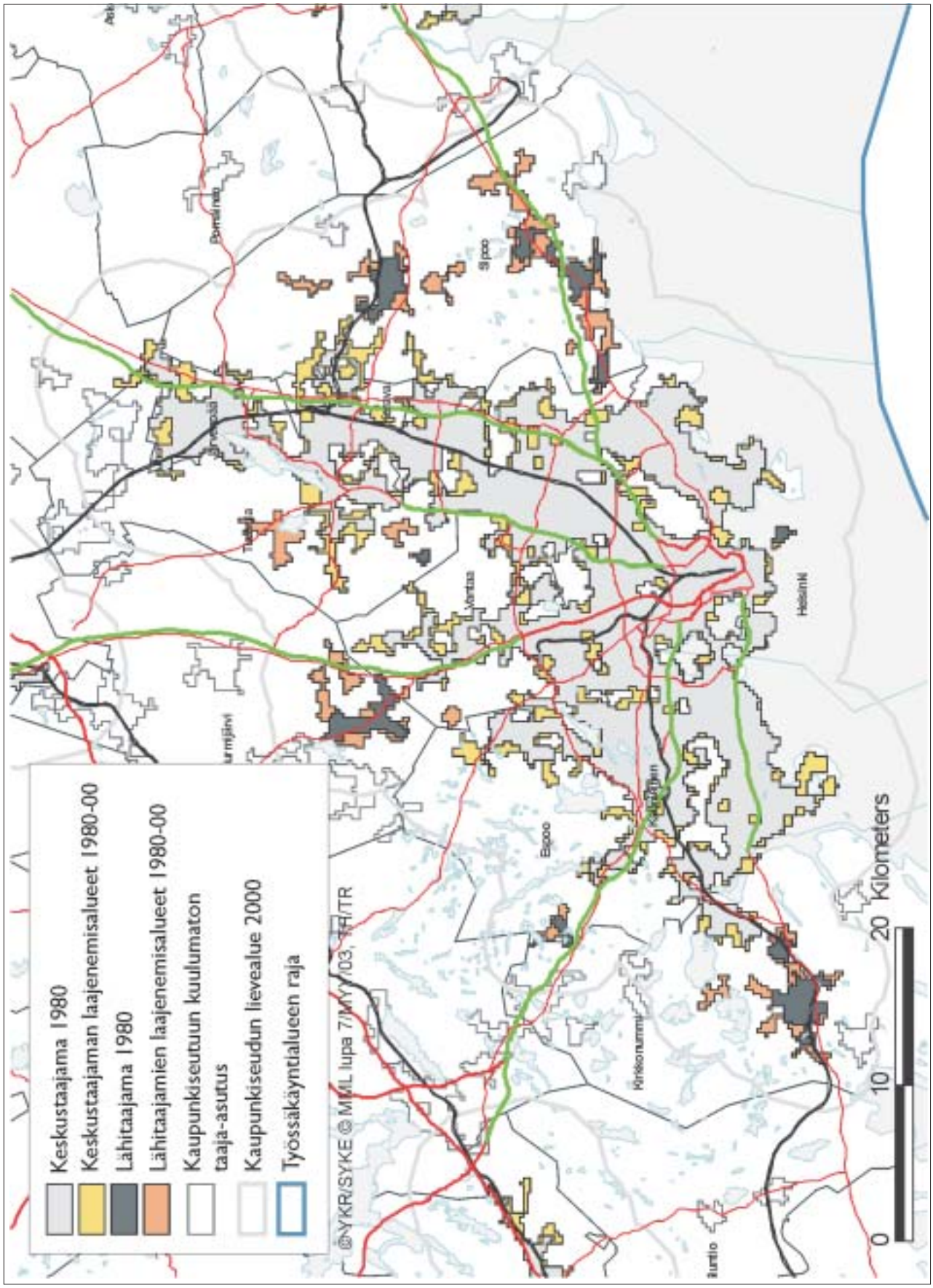

Kuva 4.2.1.A. Helsingin kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen ajallista muutosta 1980-2000 kuvaava alueluokitus.

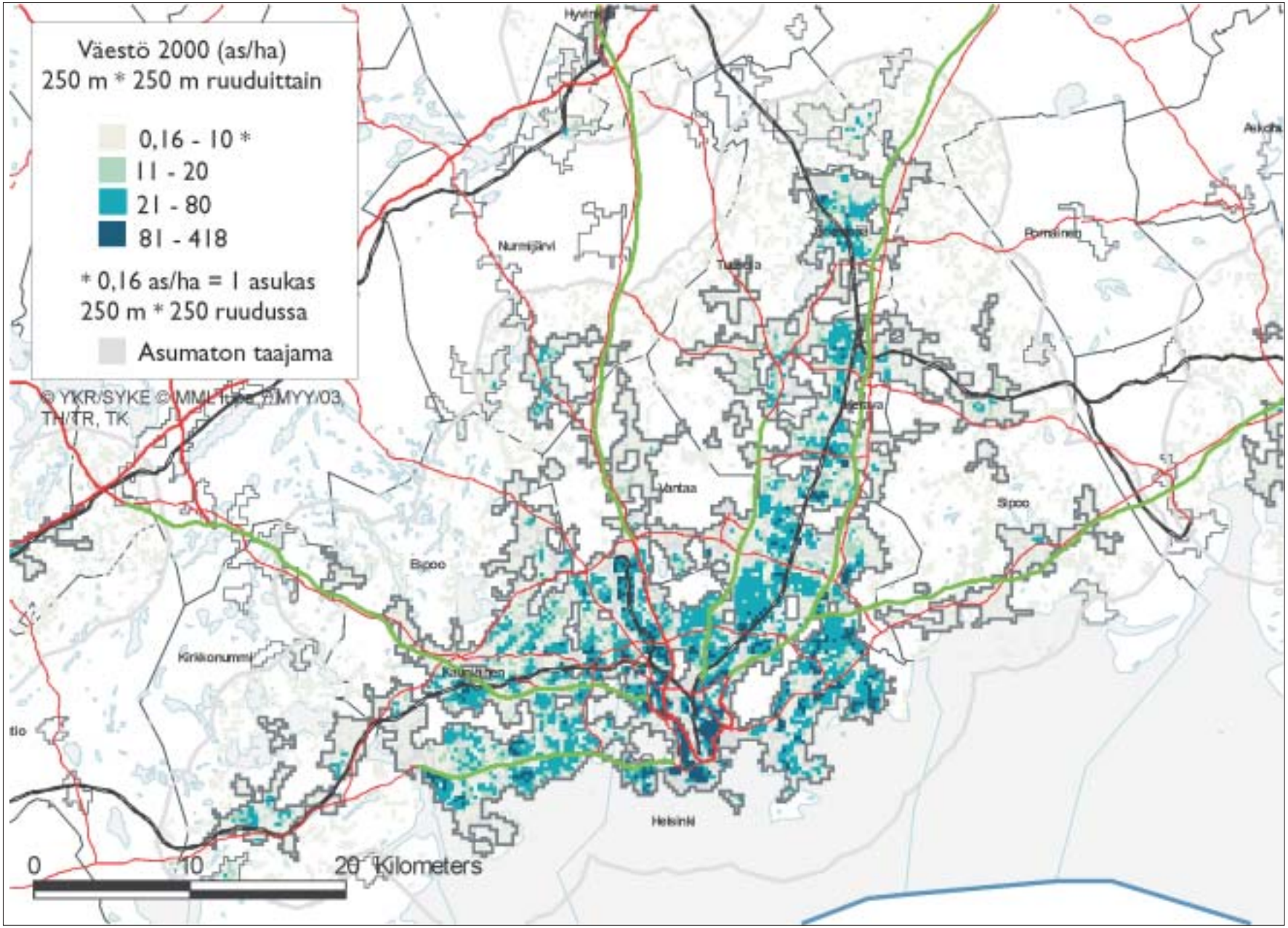

Kuva 4.2.1.B. Helsingin kaupunkiseudun asukastiheys vuonna 2000.

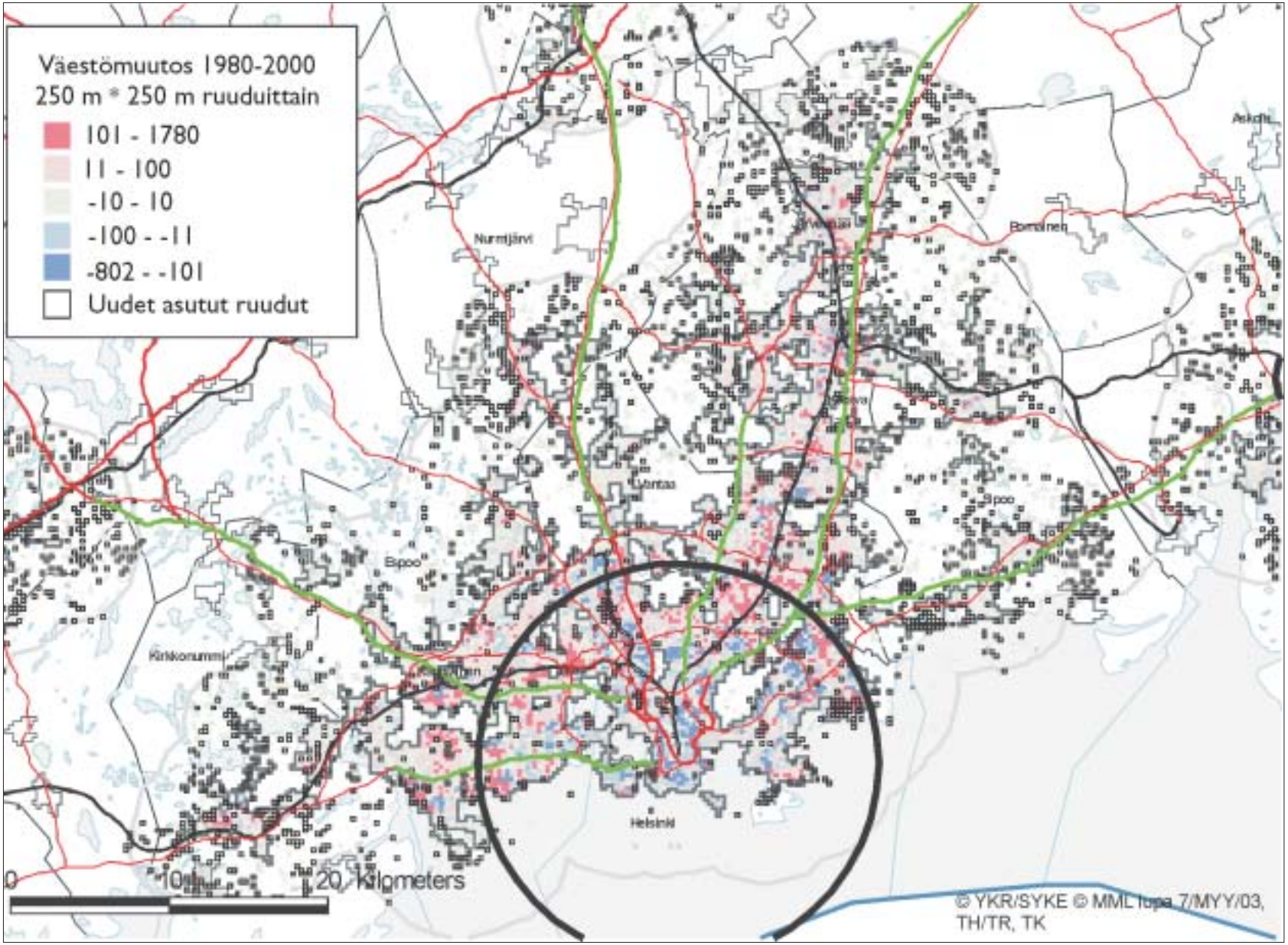

Kuva 4.2.1.C. Helsingin kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos vuosina 1980-2000 ja ajanjaksolla asutetut uudet ruudut sekä väestön keskietäisyyttä vuonna 2000 kuvaava kehä.

Taulukko 4.2.1.A. Helsingin kaupunkiseudun asukasluku, maa-ala ja asukastiheys alueluokittain vuonna 2000.

	Asukkaita	Osuus koko väestöstä	Maa-ala km^2	Asukastiheys as./km^2
Keskustaajama 1980	969393	89,4 %	428,9	2260
Keskustaajaman laajenemisalueet 1980-2000	49839	4,6 %	98,5	506
Lähitaajamat 1980	26702	2,5 %	34,2	781
Lähitaajamien laajenemisalueet 1980-2000	10529	1,0 %	52,4	201
Lievealue, haja-asutus 2000	17206	1,6 %	(1063,5)	(16)
Lievealue, taaja-asutus 2000	10713	1,0 %	(34,4)	(312)
Yhteensä	1084382	100,0 %	614,0	1721

Kaupunkiseutu 2000

Helsingin kaupunkiseudun taajamarakenne muodostuu Helsingin keskustaajamasta (1 019 232 as.) ja useista keskustaajamaa ympäröivistä lähitaajamista. Keskustaajama levittäytyy Helsingin, Espoon, Vantaan, Kauniaisten, Kirkkonummen, Tuusulan, Keravan, Järvenpään, Mäntsälän ja Sipoon alueelle. Lähitaajamista suurimmat sijaitsevat Kirkkonummella, Sipoossa ja Nurmijärvellä. Kaupunkiseudun lievealue ulottuu näiden kuntien lisäksi Siuntioon, Vihtiin, Nurmijärvelle, Pornaisiin ja Porvooseen. Kaupunkiseutu on ylivoimaisesti maamme suurin sekä asukasmäärältään (1 084 382 as.) että taajamapinta-alaltaan (614 maa-km^2). Keskustaajamassa asuu noin 94 % koko kaupunkiseudun väestöstä. Lievealueen haja-asutusalueen asukasmäärä (17 206 as.) ja pinta-ala (1964 maa-km^2) ovat selkeästi maamme suurimmat.

Alueelliset muutokset

Seuranta-aikana 1980-2000 on osaksi kaupunkiseutua liittynyt kaksi taajamaa, Kirkkonummen keskus ja Sipoon Söderkulla. Molemmat liittyivät kaupunkiseutuun ajanjaksolla 1980-85. Kaupunkiseudulle on myös syntynyt uusia lähitaajamia: Tuusulan Nummi ajanjaksolla 1980-85, Kirkkonummen Österby ja Vantaan Vestra ajanjaksolla 1990-95 sekä Nurmijärven Toivala, Tuusulan Ruotsinkylä, Sipoon Etelä-Paippinen, Hindsby-Gesterby ja Landbo ajanjaksolla 1995-2000.

Väestömuutokset

Kaupunkiseudun väestö kasvoi seuranta-aikana 252 352 asukkaalla (keskimäärin 1,3 % / v.). Tämä on yli puolet (53 %) tarkasteltavien kaupunkiseutujen yhteenlasketusta väestökasvusta. Suurin osa (78 %) kasvusta on tapahtunut vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajattujen taajama-alueiden ja ennen muuta laajan keskustaajaman sisällä. Taajamien laajenemisalueiden ja kokonaan uusien taajamien osuus väestökasvusta oli 51 124 asukasta (21 % kasvusta). Lievealueen haja-asutusalueen osuus kaupunkiseudun väestökasvusta oli 1 %.

Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna kaupunkiseudun väestömäärä kasvoi voimakkaimmin (1,5 % / v.) seurantajakson alussa. Vuosina 1985-90 väestökasvu hidastui (1,1 % / v.) ja kiihtyi taas vuosina 1990-95 (1,4 % / v.). Vuosina 1995-2000 väestökasvu oli 1,3 % vuodessa, mikä sijoittaa Helsingin edelleen Suomen nopeimmin kasvavien kaupunkiseutujen joukkoon. Valtaosa väestökasvusta on suuntautunut vanhalle taajama-alueelle ja keskustaajamaan. Osasyynä tähän on kaupunkiseudun keskustaajaman suuri koko ja asukasmäärä suhteessa muuhun kaupunkiseutuun.

Maa-alan muutokset

Kaupunkiseudun taajamien maapinta-ala oli vuonna 2000 yhteensä 614 km^2. Se kasvoi 20 vuoden aikana 151 km^2. Vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajatun keskustaajaman osuus kaupunkiseudun taajamien maa-alasta vuonna 2000 oli 70 %. Seurantajaksolla taajamapinta-alan kasvusta eniten, 98 km^2 (65 %), aiheutui keskustaajaman laajenemisesta. Kuitenkin myös lähitaajamien laajeneminen ja kokonaan uusien lähitaajamien syntyminen muodosti kaupunkiseudulle runsaasti, 52 km^2 uutta taajama-alaa. Tätä on muodostunut erityisesti kaupunkiseudun itäpuolelle, Sipoon kunnan alueelle. Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna uutta taajama-alaa syntyi eniten 1980- ja 1990-lukujen loppupuoliskoilla.

Asukastiheys ja väestön alueellinen keskittyneisyys

Vuodesta 1990 lähtien on Helsingin kaupunkiseudun taajamien keskimääräinen asukastiheys ollut maamme korkein (vuonna 2000 1721 as. / km^2). Kantakaupungin asuinalueilla asukastiheys nousee yleisesti yli 8000 as. / km^2. Sitä vastoin taajamien reunoilla se jää laajoillakin alueilla yleisesti alle 1000 as. / km^2. Kaupunkiseudun keskimääräinen asukastiheys on pysynyt vuodesta 1980 lähtien lähes samana. Kehitys eroaa muista kaupunkiseuduista, joilla asukastiheys on yleensä laskenut voimakkaasti. Lievealueen haja-asutuksen asukastiheys vuonna 2000 oli 16 as. / maa-km^2, mikä on selvästi korkeampi kuin useimmilla muilla kaupunkiseuduilla.

Kaupunkiseudun väestön keskietäisyys keskustasta on 12,5 km. Se on viimeisen 20 vuoden aikana pidentynyt 1,1 km. Vuonna 2000 8,7 prosenttia kaupunkiseudun maapinta-alasta tarvittiin asuttamaan 50 prosenttia tiheimmin asuvasta väestönosasta. Vastaava luku vuonna 1980 oli 4,8 %. Kaupunkiseudulla väestön alueellinen keskittyneisyys on muihin kaupunkiseutuihin nähden korkea. Alueellisesti laajan Helsingin kaupunkiseudun korkeaa väestön alueellista keskittyneisyyttä selittää osaltaan monikeskinen kaupunkirakenne (vrt. kuva 27 luvussa 5.5).

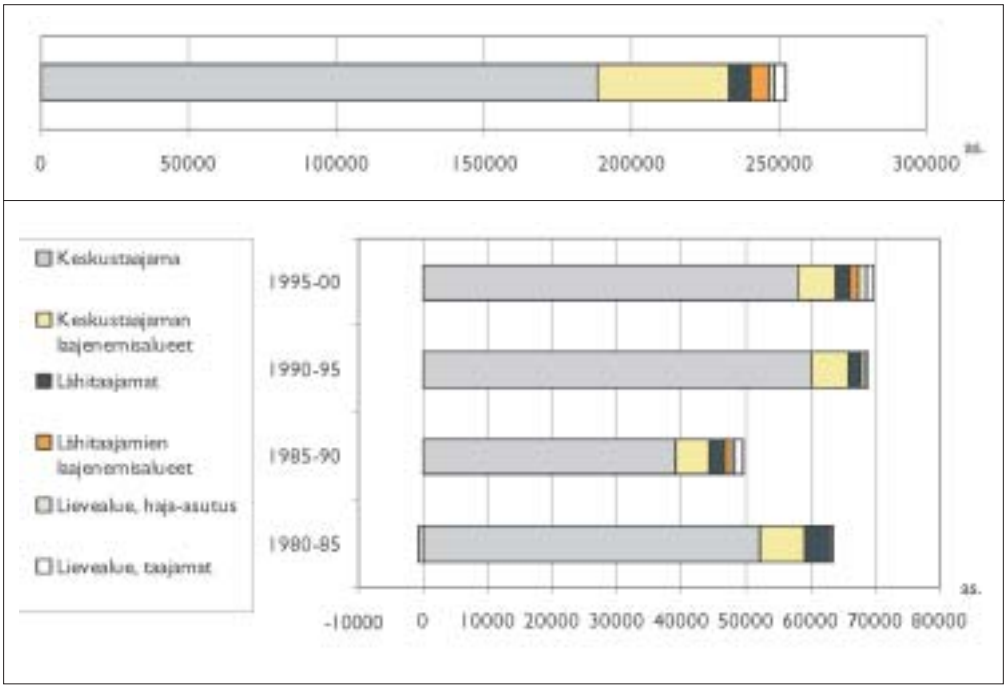

Kuva 4.2.1.D. Helsingin kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos alueluokittain koko seuranta-aikana 1980-2000 (ylempi kuva) ja viisivuotisjaksoittain (alempi kuva).

Taulukko 4.2.1.B. Helsingin kaupunkiseudun asukasluvun muutos alueluokittain ja viisivuotisjaksoittain sekä muutoksen jakautuminen (%) kasvu- ja supistumisalueille.

	1980-85			1985-90			1990-95			1995-00		
	%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta		
	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet
Keskustaajama	52240	82 %		39048	79 %		60274	87 %		57944	83 %	
Keskustaajaman laaj. alueet	6985	11 %		5274	11 %		5647	8 %		5883	8 %	
Lähitaajamat	3728	6 %		2465	5 %		1594	2 %		2248	3 %	
Lähitaajamien laaj. alueet	178	0 %		769	2 %		317	0 %		1344	2 %	
Lievealue, haja-asutus	-672		100 %	622	1 %		628	1 %		1239	2 %	
Lievealue, taajamat	437	1 %		1318	3 %		460	1 %		1095	2 %	
Yhteensä	62896	100 %	100 %	49496	100 %		68920	100 %		69753	100 %	

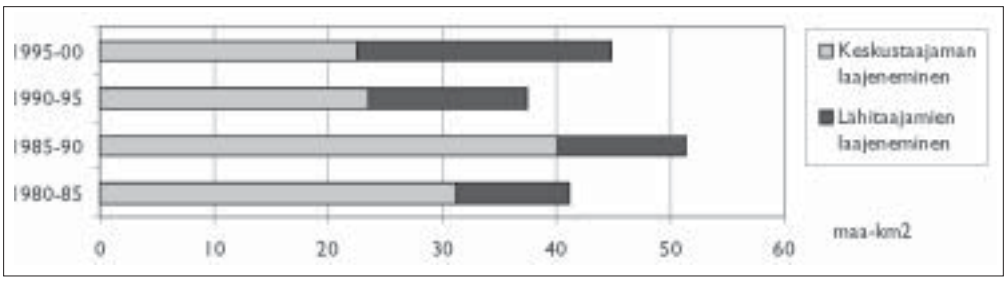

Kuva 4.2.1.E. Helsingin kaupunkiseudun uuden taajama-alan (maa-km^2 vuosina 1980-2000) jakautuminen keskustaajamaan ja lähitaajamiin. Lähitaajaman laajenemisalueisiin lasketaan kuuluvaksi myös ajanjaksolla syntyneet uudet taajamat.

4.2.2 Tampere

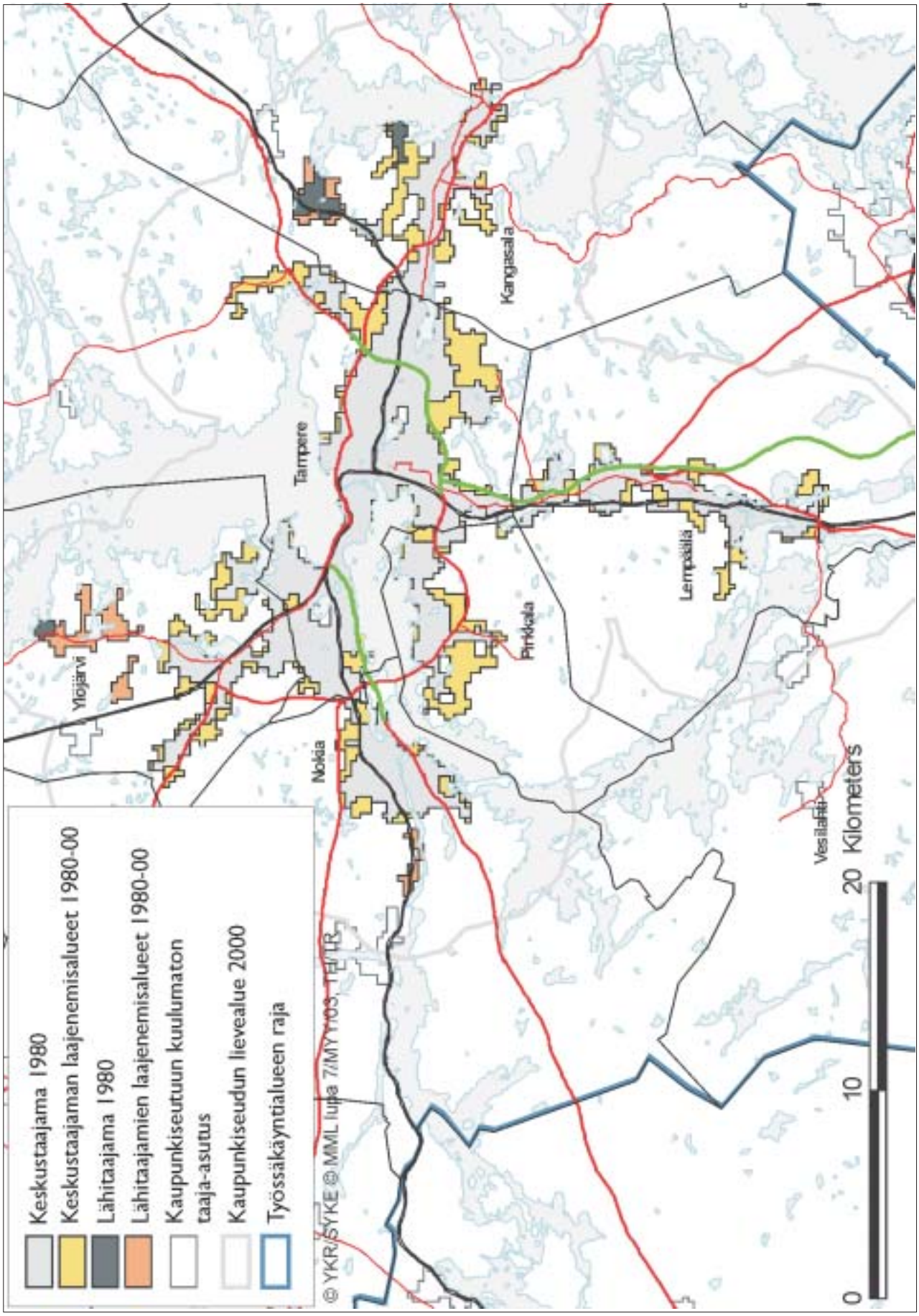

Kuva 4.2.2.A. Tampereen kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen ajallista muutosta 1980-2000 kuvaava alueluokitus.

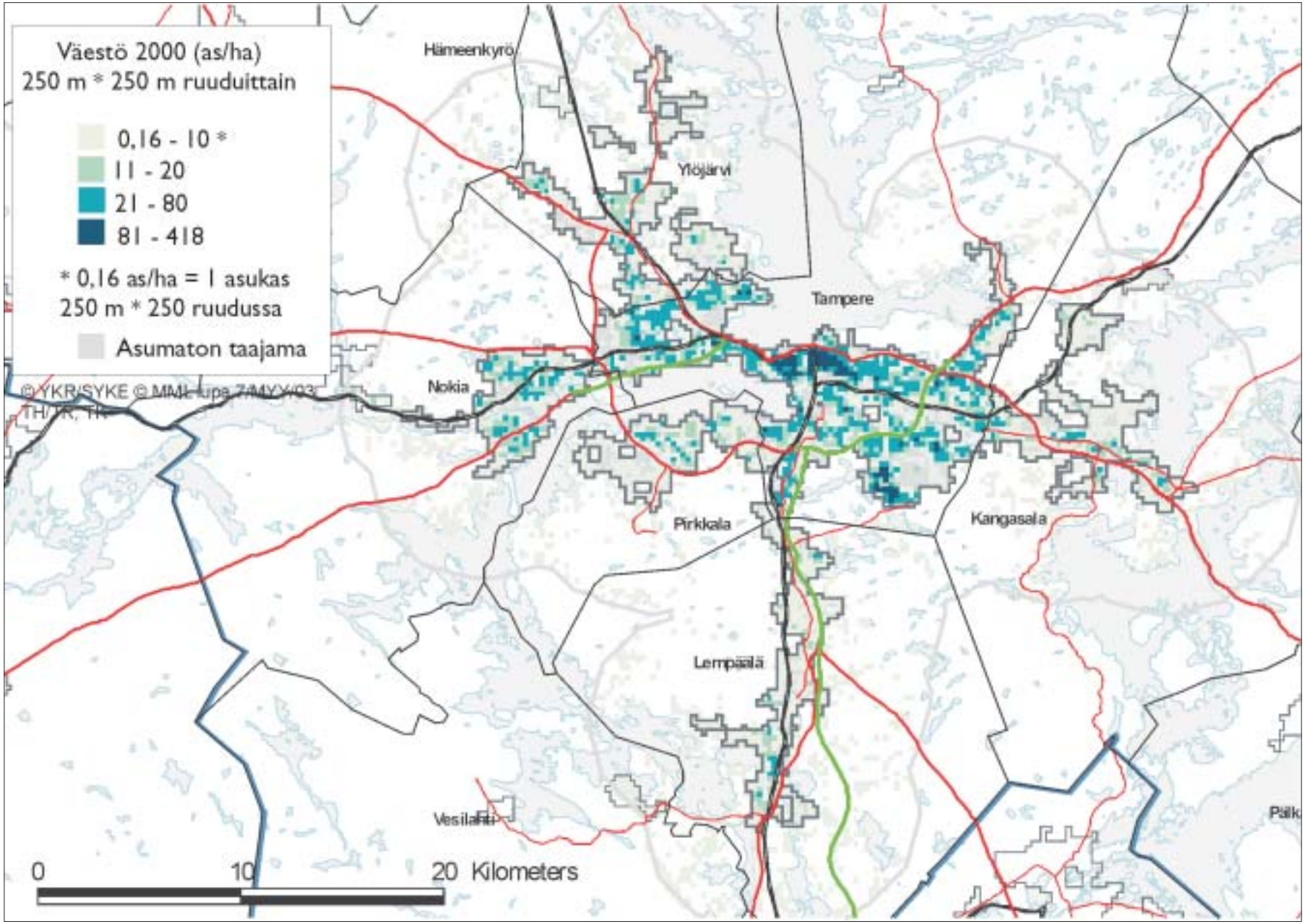

Kuva 4.2.2.B. Tampereen kaupunkiseudun asukastiheys vuonna 2000.

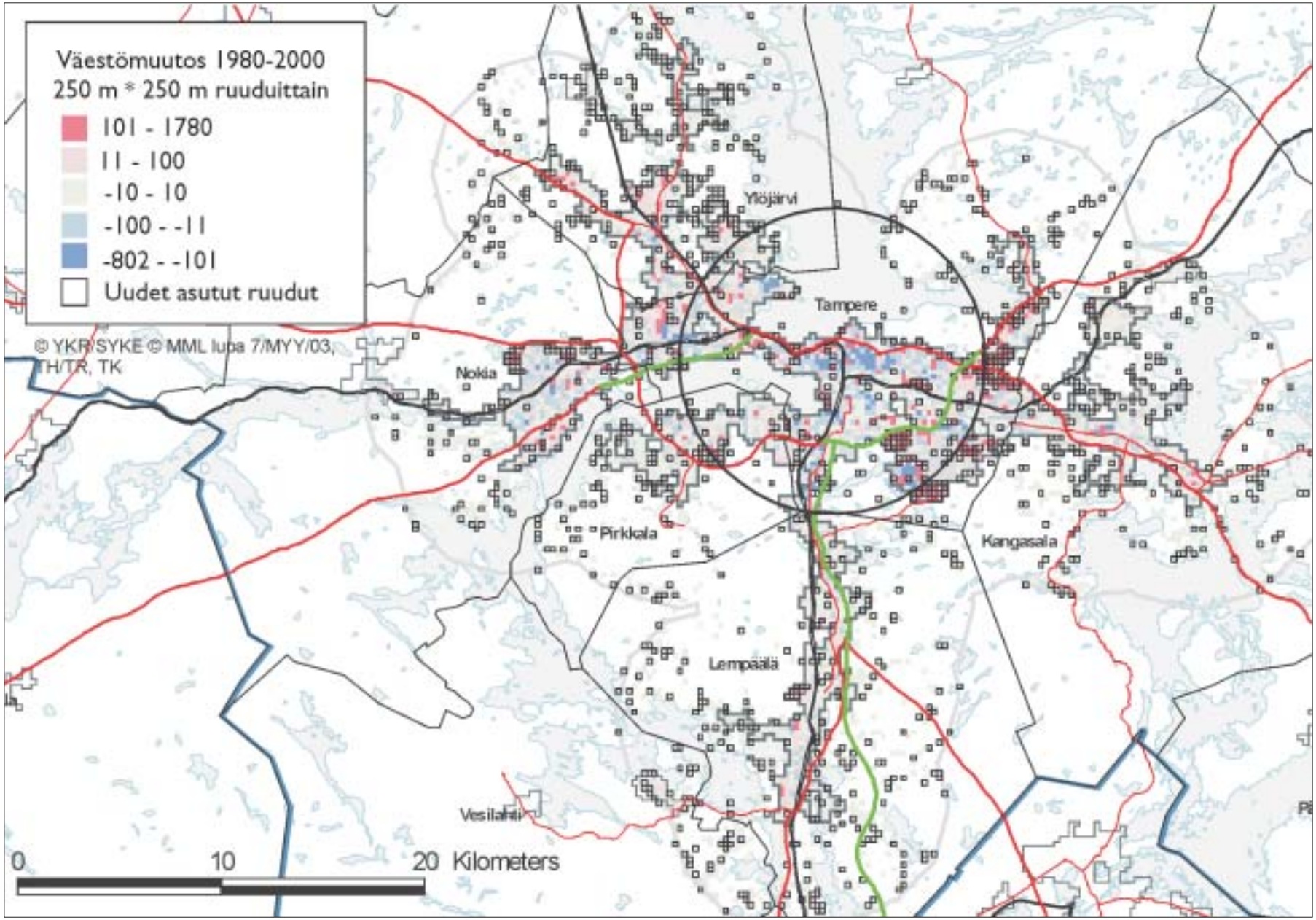

Kuva 4.2.2.C. Tampereen kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos vuosina 1980-2000 ja ajanjaksolla asutetut uudet ruudut sekä väestön keskietäisyyttä vuonna 2000 kuvaava kehä.

Taulukko 4.2.2.A. Tampereen kaupunkiseudun asukasluku, maa-ala ja asukastiheys alueluokittain vuonna 2000.

	Asukkaita	Osuus koko väestöstä	Maa-ala km^2	Asukastiheys as./km^2
Keskustaajama 1980	235621	82,9 %	156,3	1507
Keskustaajaman laajenemisalueet 1980-2000	33955	12,0 %	62,5	544
Lähitaajamat 1980	1538	0,5 %	3,5	439
Lähitaajamien laajenemisalueet 1980-2000	1952	0,7 %	9,8	200
Lievealue, haja-asutus 2000	8796	3,1 %	(707,7)	(12)
Lievealue, taaja-asutus 2000	2190	0,8 %	(7,5)	(290)
Yhteensä	284052	100,0 %	232,1	1177

Kaupunkiseutu 2000

Kaupunkiseudun taajamarakenne muodostuu Tampereen keskustaajamasta (269 576 as.) ja neljästä lähitaajamasta. Niistä asukasluvultaan suurin on Ruutana Kangasalla (2 072 as.). Muut lähitaajamat ovat Ylinen-Vahanta ja Vastamäki Ylöjärvellä sekä Jaakkola Nokialla. Keskustaajama levittäytyy Tampereen, Kangasalan, Lempäälän, Pirkkalan, Nokian ja Ylöjärven kuntien alueelle. Nykyisen kaupunkiseudun lievealue ulottuu em. kuntien lisäksi Viialan, Vesilahden ja Hämeenkyrön kuntien alueelle. Kaupunkiseutu on asukasmäärältään (284 052) maamme toiseksi suurin ja taajamapinta-alaltaan (232 km^2) kolmanneksi suurin. Keskustaajamassa asuu 95 % koko kaupunkiseudun väestöstä. Lievealueen haja-asutusalueella asuu vajaa 9 000 asukasta ja sen pinta-ala on 708 maa-km^2.

Alueelliset muutokset

Vuosina 1985-1990 keskustaajaman laajenemisen johdosta Kangasalan Riku liittyi osaksi kaupunkiseutua ja sulautui samalla keskustaajamaan. Ylöjärven Ylinen liittyi kaupunkiseudun lähitaajamaksi vuosina 1995-2000. Seurantajaksolla taajamat laajenivat siten, että Lempäälän, Tampereen Takahuhdin ja Kangasalan asemanseudun taajamat sulautuivat osaksi keskustaajamaa. Uusia taajamia syntyi Nokian Jaakkolaan ja Ylöjärven Vastamäkeen. Kumpikin uusista taajamista muodostui vuosina 1995-2000.

Väestömuutokset

Kaupunkiseudun väestökasvu oli viimeisen 20 vuoden aikana 8. nopeinta tarkasteltavista kaupunkiseuduista, 53 899 asukasta (keskimäärin 1,1 % / v.). Reilu kolmasosa (36 %) väestökasvusta on tapahtunut vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajattujen taajama-alueiden sisällä. Valtaosa väestökasvusta (61 %) on tapahtunut taajamien laajenemisalueilla (32 603 as.). Lievealueen haja-asutusalueen osuus kaupunkiseudun väestökasvusta oli 3 %.

Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna kaupunkiseudun väestömäärä kasvoi 1980-luvun alkupuoliskolla keskimäärin 1,1% ja loppupuoliskolla 0,8 % vuodessa. 1980-luvun alussa kasvu suuntautui suhteellisen tasaisesti sekä vuoden 1980 mukaisesti rajatulle keskustaajamalle että näiden laajenemisalueille. Myös lähitaajamien osuus kasvusta oli merkittävä. 80-luvun lopussa vuoden 1985 mukaisesti rajatun keskustaajaman osuus kasvoi. Vuosina 1990-95 ja 1995-2000 väestökasvu nopeutui ja oli viimeisellä neljänneksellä jo 1,4 % vuodessa. Samaan aikaan väestökasvu suuntautui yhä selkeämmin vanhan keskustaajaman alueelle. Viimeisellä neljänneksellä myös lievealueen haja-asutuksen väestökasvu kiihtyi selvästi.

Maa-alan muutokset

Kaupunkiseudun taajamien maapinta-ala oli vuonna 2000 232 km^2. Se kasvoi 20 vuoden aikana 72 km^2, joka on samaa suuruusluokkaa kuin Turun ja Oulun kaupunkiseudulla. Vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajatun keskustaajaman osuus kaupunkiseudun taajamien maa-alasta vuonna 2000 oli 67 %. Seurantajaksolla taajamapinta-alan kasvusta selkeästi eniten, 62,5 km^2 (87 %), aiheutui keskustaajaman laajenemisesta. Lähitaajamien laajeneminen ja kokonaan uusien lähitaajamien syntyminen muodostivat vastaavan kokoluokan kaupunkiseutuihin nähden vähän, 9,8 km^2 uutta taajama-alaa. Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna uutta taajamaa muodostui eniten vuosina 1980-85, jonka jälkeen taajamien maa-alan laajenemisvauhti on jatkuvasti hidastunut. Koko seurantajakson ajan on keskustaajama laajentunut eniten, mutta vuosina 1995-2000 lähitaajamien osuus kaikesta laajenemisesta oli jo noin 40 %.

Asukastiheys ja väestön alueellinen keskittyneisyys

Kaupunkiseudun taajamien keskimääräinen asukastiheys oli vuonna 2000 maamme viidenneksi korkein, 1 177 as. / km^2. Keskustassa ja Hervannassa asukastiheys nousee useissa ruuduissa yli 8 000 as. / km^2. Taajamien reunoilla se jää yleisesti alle 1 000 as. / km^2. Kaupunkiseudun taajamien keskimääräinen asukastiheys oli vuonna 1980 1 482 as. / km^2. Asukastiheyden voimakas lasku ajoittui 1980-luvun alkuun, jolloin uutta taajama-alaa myös syntyi eniten. 1990-luvulla asukastiheys on laskenut enää vähän.

Kaupunkiseudun väestön keskietäisyys keskustasta on maamme toiseksi pisin 7,5 km, jota selittää osittain kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen säteittäinen muoto. Keskietäisyys pidentyi voimakkaasti 1980-luvulla, yhteensä noin 630 m. 1990-luvulla suunta kuitenkin muuttui ja keskietäisyys onkin lyhentynyt 1990-luvulla noin 100 m. Korkeasta keskietäisyydestä huolimatta kaupunkiseudun väestön alueellinen keskittyminen on vain hieman Helsingin ja Turun kaupunkiseutuja pienempää. Vuonna 2000 9,5 prosenttia kaupunkiseudun maapinta-alasta tarvittiin asuttamaan 50 prosenttia tiheimmin asuvasta väestönosasta. Vastaava luku vuonna 1980 oli 5,2 %. Tätä selittää osittain kaupunkiseudun suhteellisen isot alakeskukset.

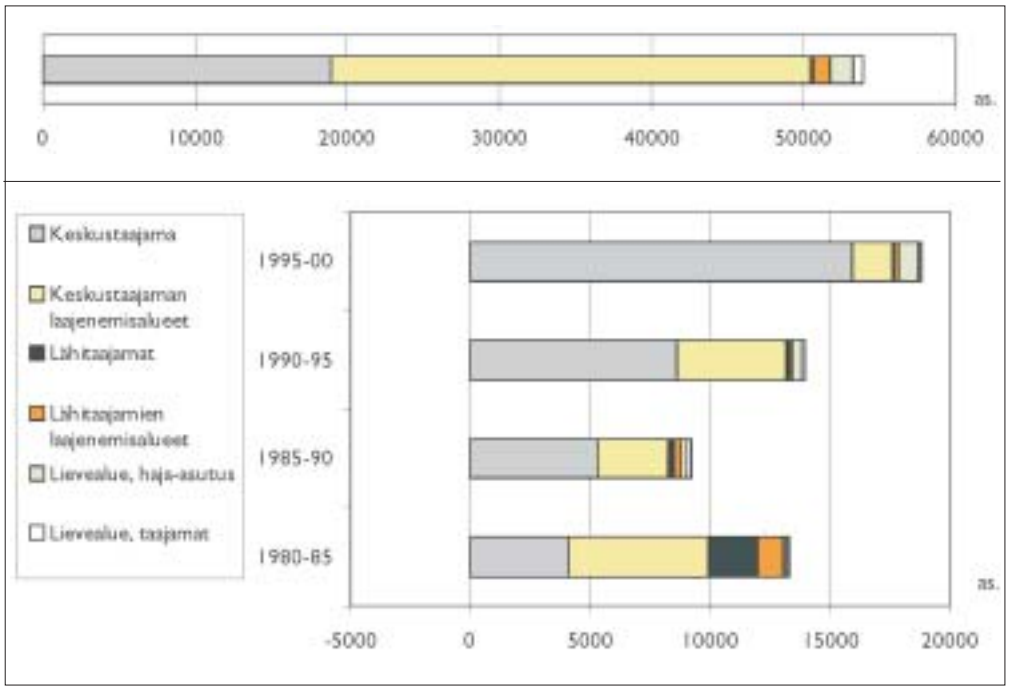

Kuva 4.2.2.D. Tampereen kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos alueluokittain koko seuranta-aikana 1980-2000 (ylempi kuva) ja viisivuotisjaksoittain (alempi kuva).

Taulukko 4.2.2.B. Tampereen kaupunkiseudun asukasluvun muutos alueluokittain ja viisivuotisjaksoittain sekä muutoksen jakautuminen (%) kasvu- ja supistumisalueille.

	1980-85			1985-90			1990-95			1995-00		
	%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta		
	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet
Keskustaajama	4121	31 %		5282	57 %		8599	62 %		15942	85 %	
Keskustaajaman laaj. alueet	5794	44 %		2949	32 %		4544	33 %		1679	9 %	
Lähitaajamat	2033	15 %		239	3 %		149	1 %		38	0 %	
Lähitaajamien laaj. alueet	1106	8 %		334	4 %		107	1 %		193	1 %	
Lievealue, haja-asutus	134	1 %		251	3 %		439	3 %		841	4 %	
Lievealue, taajamat	108	1 %		174	2 %		91	1 %		119	1 %	
Yhteensä	13296	100 %		9229	100 %		13929	100 %		18812	100 %	

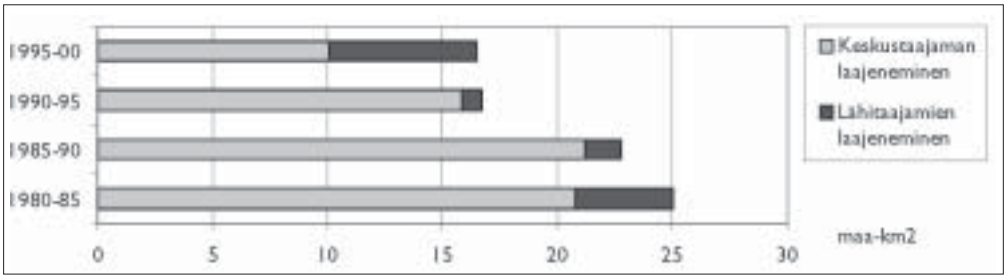

Kuva 4.2.2.E. Tampereen kaupunkiseudun uuden taajama-alan (maa-km^2 vuosina 1980-2000) jakautuminen keskustaajamaan ja lähitaajamiin. Lähitaajaman laajenemisalueisiin lasketaan kuuluvaksi myös ajanjaksolla syntyneet uudet taajamat.

4.2.3 Turku

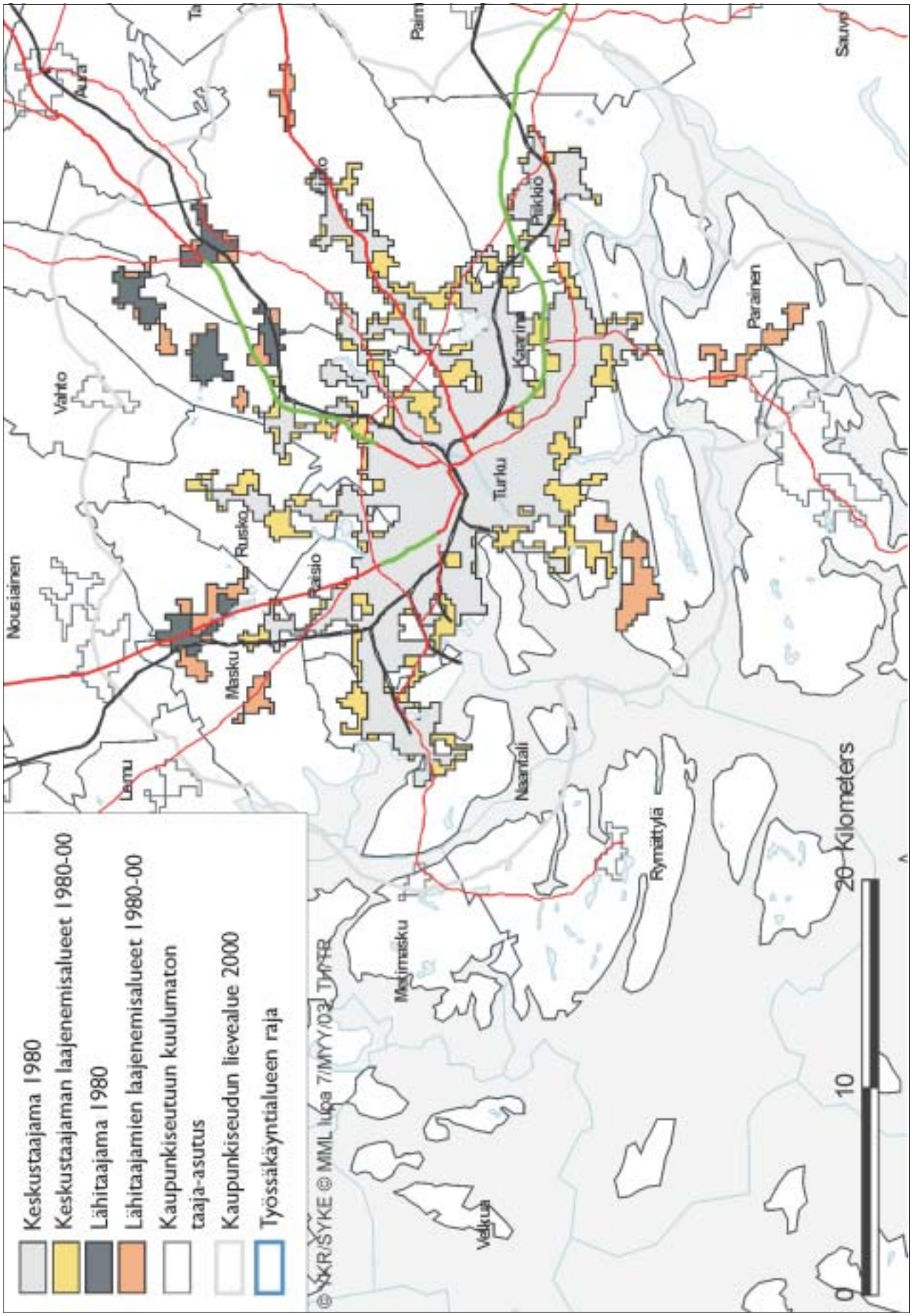

Kuva 4.2.3.A. Turun kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen ajallista muutosta 1980-2000 kuvaava alueluokitus.

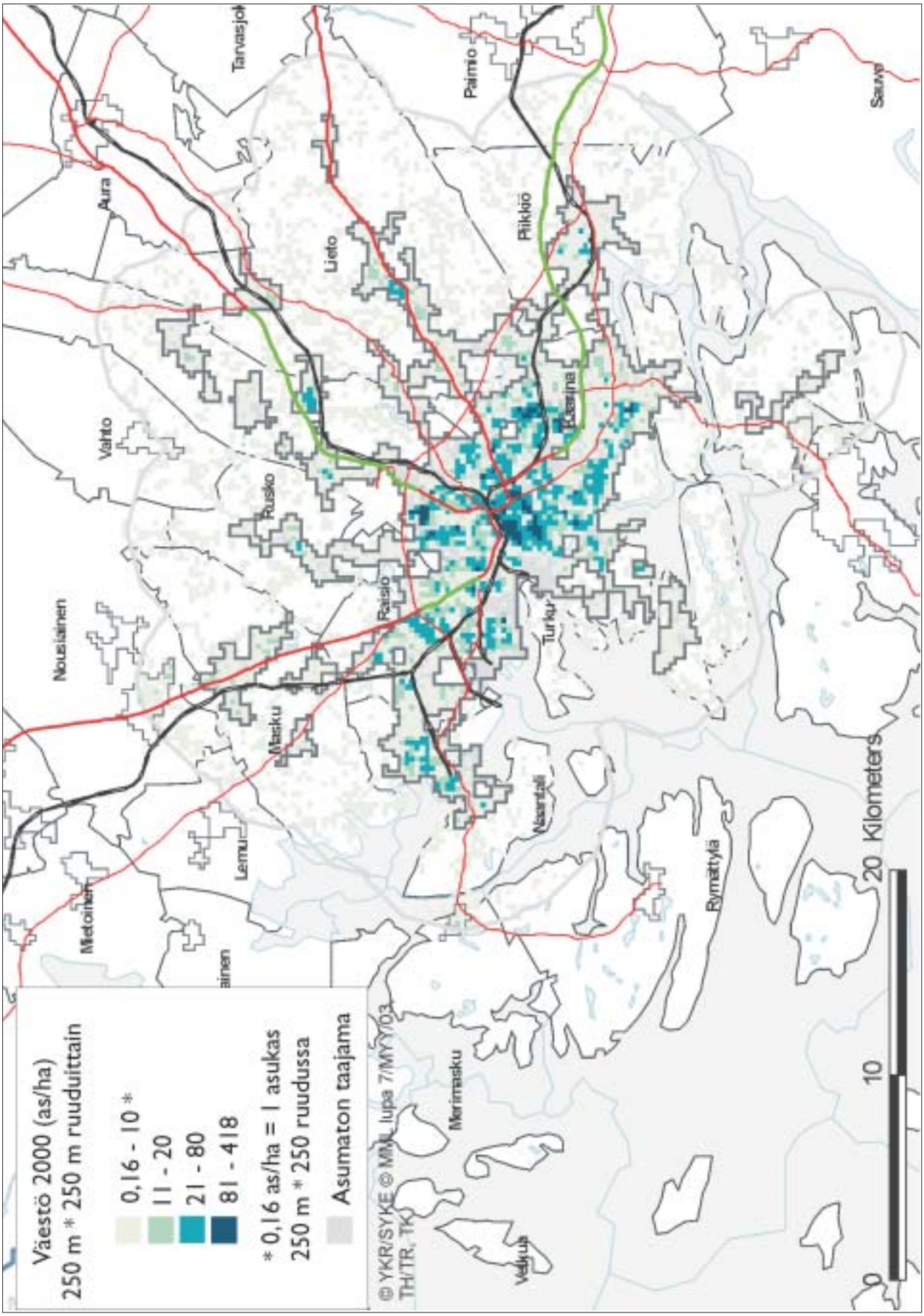

Kuva 4.2.3.B. Turun kaupunkiseudun asukastiheys vuonna 2000.

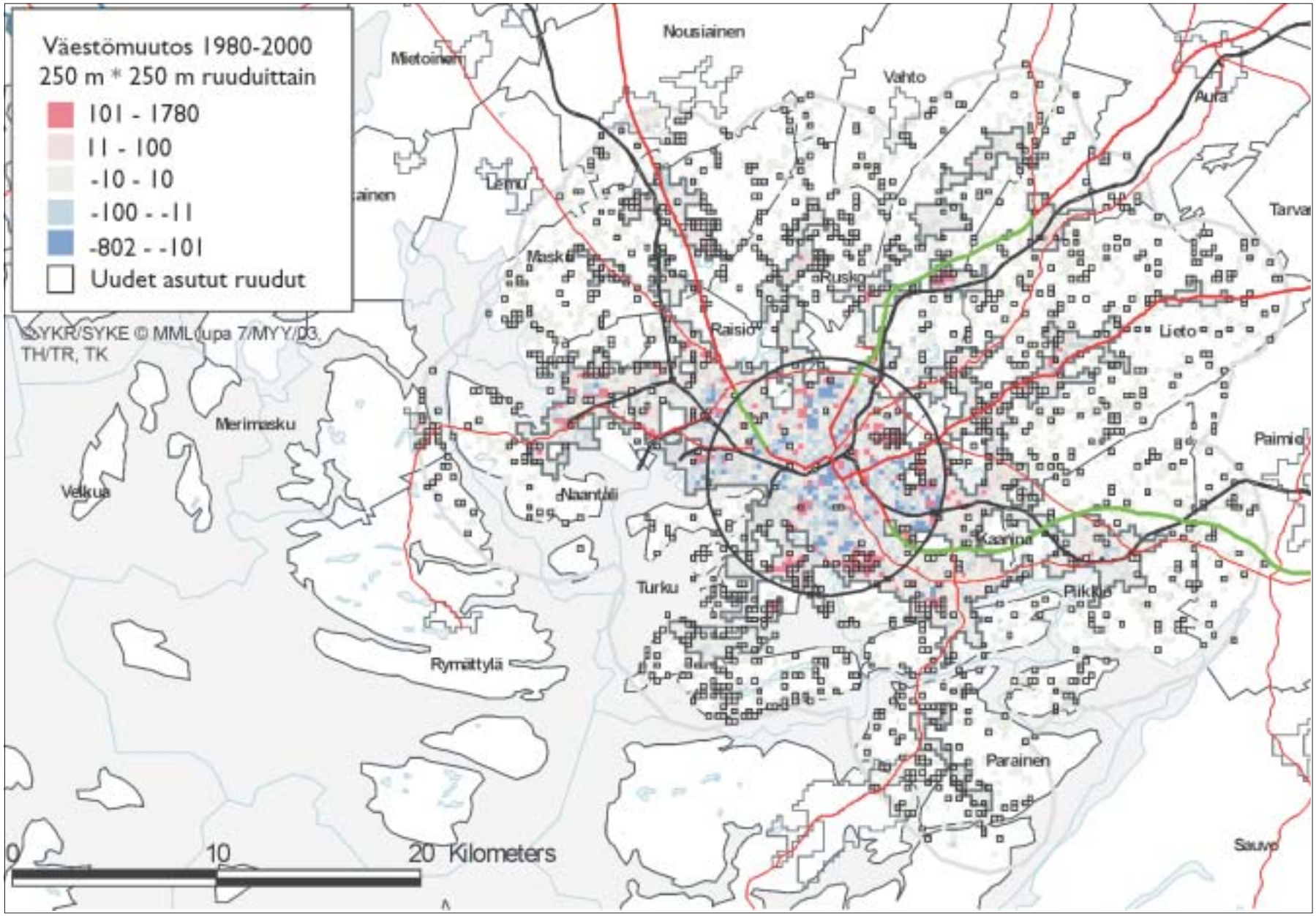

Kuva 4.2.3.C. Turun kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos vuosina 1980-2000 ja ajanjaksolla asutetut uudet ruudut sekä väestön keskietäisyyttä vuonna 2000 kuvaava kehä.

Taulukko 4.2.3.A. Turun kaupunkiseudun asukasluku, maa-ala ja asukastiheys alueluokittain vuonna 2000.

	Asukkaita	Osuus koko väestöstä	Maa-ala km²	Asukastiheys as./km²
Keskustaajama 1980	214260	82,9 %	161,5	1327
Keskustaajaman laajenemisalueet 1980-2000	18209	7,0 %	47,5	383
Lähitaajamat 1980	6384	2,5 %	15,2	419
Lähitaajamien laajenemisalueet 1980-2000	5872	2,3 %	23,0	256
Lievealue, haja-asutus 2000	11809	4,6 %	(699,3)	(17)
Lievealue, taaja-asutus 2000	2054	0,8 %	(7,7)	(268)
Yhteensä	258588	100,0%	247,2	990

Kaupunkiseutu 2000

Turun kaupunkiseudun taajamarakenne muodostuu Turun keskustaajamasta (232 469 as.) ja useasta lähitaajamasta, joista suurin osa sijaitsee keskustaajaman pohjoispuolella. Asukasluvultaan suurimmat lähitaajamat ovat Turun Jäkärlä (3 632 as.) ja Masku (3 464 as.). Keskustaajama levittäytyy Turun, Ruskon, Raision, Piikkiön, Naantalin, Maskun, Liedon ja Kaarinan kuntien alueelle. Nykyisen kaupunkiseudun lievealue ulottuu em. kuntien lisäksi Paraisten, Paimion, Auran, Vahdon, Nousiaisten, Lemun, Merimaskun ja Rymättylän kuntien alueelle. Kaupunkiseutu on asukasmäärältään (258 588) maamme kolmanneksi suurin ja taajamapinta-alaltaan (247 km²) toiseksi suurin. Keskustaajamassa asuu noin 90 % koko kaupunkiseudun väestöstä. Lievealueen haja-asutusalueella asuu noin 12000 asukasta ja sen pinta-ala on lähes 900 maa-km².

Alueelliset muutokset

Maskussa sijaitsevat lähitaajamat laajenivat vuosina 1980-85 siten, että Maskun keskustan taajama liittyi osaksi Turun kaupunkiseutua. Myös Liedon asemanseudun taajama liittyi Turun kaupunkiseudun lähitaajamaksi vuosina 1990-95. Lisäksi moni entinen lähitaajama sulautui seurantajakson aikana osaksi keskustaajamaa; Piikkiön ja Liedon vanhat lähitaajamat, Ruskon lähitaajama sekä Turun Moision, Urusvuoren ja Hirvensalon lähitaajamat. Uusia lähitaajamia on muodostunut Turun edustalla sijaitsevalle Satavan saarelle, Turun Kanervamäkeen, Maskun Karinkylään, Liedon Yliskulmaan ja Paraisten Fagerkullaan ja Nilsbyhyn.

Väestömuutokset

Neljästä suurimmista kaupunkiseudusta Turku on kasvanut hitaimmin. Kaupunkiseudun väestö kasvoi seuranta-aikana siitä huolimatta lähes 37 677 asukkaalla (keskimäärin 0,8 % / v.). Kaupunkiseudun väestökasvusta 40 % on tapahtunut vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajattujen taajama-alueiden sisällä ja 55 %, (20 175 as.) taajamien laajenemisalueilla. Lievealueen haja-asutusalueen osuus kaupunkiseudun väestökasvusta oli 5 %.

Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna kaupunkiseudun väestömäärä kasvoi vuosina 1980-85 (keskimäärin 0,7 % / v.). Kasvu jakautui tasaisesti niin keskustaajamaan, sen laajenemisalueille kuin lähitaajamiinkin. Vuosina 1985-90 väestökasvu hidastui hieman (0,5 % / v.) ja suuntautui edelleen samoille alueille. Keskustaajamassa väkiluku lisääntyi erityisesti vuoden 1985 mukaisesti rajatuissa lähitaajamissa, jotka taajaman laajenemisen myötä sulautuivat osaksi sitä. Vuosina 1990-95 väestökasvu kiihtyi 0,9 %:iin vuodessa ja alkoi suuntautua erityisesti keskustaajamaan. Vuosina 1995-2000 väestökasvu oli seurantajakson korkein, 1,1 % vuodessa. Valtaosa kasvusta suuntautui vuoden 1995 mukaisesti rajatun keskustaajaman alueelle. Lievealueen haja-asutusalueen osuus kaupunkiseudun väestökasvusta on vaihdellut eri viisivuotisjaksoilla 3-6 %:n välillä.

Maa-alan muutokset

Kaupunkiseudun taajamien maapinta-ala oli vuonna 2000 247 km^2. Se kasvoi 20 vuoden aikana 71 km^2. Kasvu oli lähes yhtä suurta kuin vastaavan kokoluokan kaupunkiseudulla Tampereella. Vuoden 1980 tilanteen mukaisesti rajatun keskustaajaman osuus kaupunkiseudun taajamien maa-alasta vuonna 2000 oli 65 %. Seurantajaksolla taajamapinta-alan kasvusta eniten, 47,5 km^2 (67 %), aiheutui keskustaajaman laajenemisesta. Kuitenkin myös lähitaajamien laajeneminen ja kokonaan uusien lähitaajamien syntyminen muodostivat kaupunkiseudulle yhteensä 23 km^2 uutta taajama-alaa. Viisivuotisjaksoittain tarkasteltuna uutta taajama-alaa syntyi eniten 1980-luvun loppupuoliskolla. Aikavälillä 1995-2000 uuden taajama-alan kasvu on ollut koko seurantajakson hitainta.

Asukastiheys ja väestön alueellinen keskittyneisyys

Kaupunkiseudun taajamien keskimääräinen asukastiheys oli vuonna 2000 maamme 11. korkein, 990 as. / km^2. Se on kaupunkiseudun kokoon nähden alhainen. Keskimääräistä asukastiheyttä alentaa muihin kaupunkiseutuihin nähden useat alhaisen asukastiheyden lähitaajamat. Sen sijaan keskustassa ja osin alakeskuksissakin asukastiheys nousee useissa ruuduissa yli 8 000 as. / km^2. Kaupunkiseudun taajamien keskimääräinen asukastiheys oli vuonna 1980 vielä 1 309 as. / km^2. Asukastiheys on laskenut tasaisesti viimeisen 20 vuoden aikana. Varsinais-Suomen vanha asutusrakenne näkyy erityisesti Turun lievealueen hajaasutuksen asukastiheydessä, joka on maamme korkein, 17 as. / maa-km^2.

Neljän suurimman kaupunkiseudun vertailussa Turun kaupunkiseudun väestön keskietäisyys keskustasta on selkeästi lyhin, 5,8 km. Se pidentyi vuosina 1980-95 yhteensä noin 700 m. Aikavälillä 1995-2000 se on hiukan lyhentynyt. Myös Turun kaupunkiseudun väestön alueellinen keskittyminen on kaikista tarkasteltavista kaupunkiseuduista korkein. Vuonna 2000 vain 7,3 prosenttia kaupunkiseudun maapinta-alasta tarvittiin asuttamaan 50 prosenttia tiheimmin asuvasta väestönosasta. Vastaava luku vuonna 1980 oli 4,1 %.

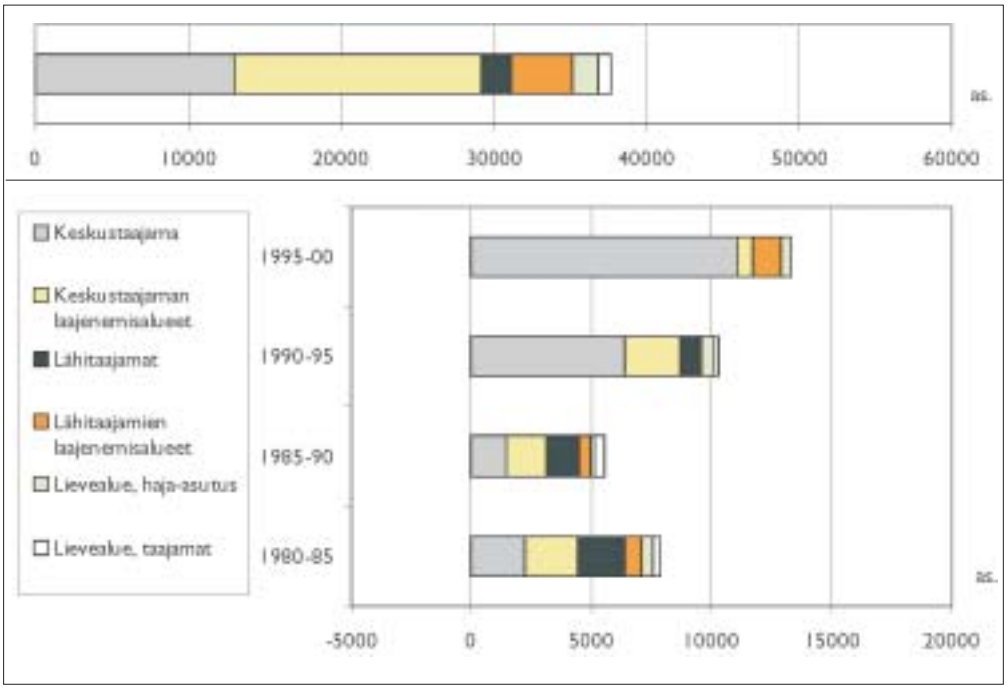

Kuva 4.2.3.D. Turun kaupunkiseudun absoluuttinen väestömuutos alueluokittain koko seuranta-aikana 1980-2000 (ylempi kuva) ja viisivuotisjaksoittain (alempi kuva).

Taulukko 4.2.3.B. Turun kaupunkiseudun asukasluvun muutos alueluokittain ja viisivuotisjaksoittain sekä muutoksen jakautuminen (%) kasvu- ja supistumisalueille.

	1980-85			1985-90			1990-95			1995-00		
	%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta			%-osuus muutoksesta		
	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet	Abs. muutos	Kasvu-alueet	Supis-tuvat alueet
Keskustaajama	2256	29 %		1447	26 %		6363	62 %		11033	83 %	
Keskustaajaman laaj. alueet	2138	27 %		1662	30 %		2328	23 %		696	5 %	
Lähitaajamat	1981	25 %		1374	25 %		767	7 %		-33		100 %
Lähitaajamien laaj. alueet	725	9 %		465	8 %		113	1 %		1140	9 %	
Lievealue, haja-asutus	476	6 %		208	4 %		546	5 %		451	3 %	
Lievealue, taajamat	270	3 %		400	7 %		190	2 %		9	0 %	
Yhteensä	7846	100 %		5556	100 %		10307	100 %		13296	100 %	100 %

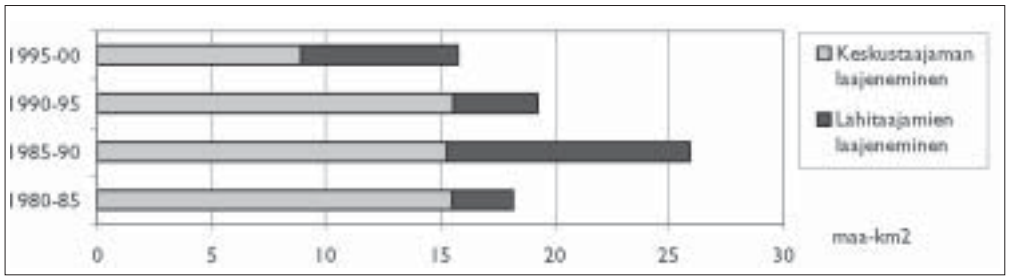

Kuva 4.2.3.E. Turun kaupunkiseudun uuden taajama-alan (maa-km² vuosina 1980-2000) jakautuminen keskustaajamaan ja lähitaajamiin. Lähitaajaman laajenemisalueisiin lasketaan kuuluvaksi myös ajanjaksolla syntyneet uudet taajamat.